

1552072

Biblioteca populară a Asociațiunii „Astra“.

Anul al 25-lea.

Nr. 225

1935.

Amor și răzbunare

(Povestiri istorice)

de

IOAN AL. LĂPEDATU

Publicație periodică a „Asociațiunii“.

Editura Asociațiunii „Astra“, Sibiu, Strada Șaguna 8.
Tiparul Institutului de arte grafice „Dacia Trăiană“, s. a., Sibiu.

Prețul 5 Lei.

**„Asociațiunea pentru literatura română
și cultura poporului român“, „ASTRA“.**

Intemeiată în 1861.

**PREȘEDINTE DE ONOARE:
M. S. Regele CAROL II.**

**Președinte activ:
Dr. Iuliu Moldovan.**

**Vice-președinte:
Dr. Gh. Moga.**

**Vice-președinte:
Dr. Gh. Preda.**

Comitetul central al „Asociațiunii“ numără 50 de fruntași din toate păturile societății românești.

**E datoria fiecărui bun
român să sprijinească „Aso-
ciațiunea“, cetind publicațiile
ei și înscriindu-se de membru.**

Taxele de membru sunt următoarele:

Membru fondator al Casei Naționale, odată pentru totdeauna	Lei 5000.—
Membru fondator al „Asociațiunii“, odată pentru totdeauna	„ 1000.—
Membru pe viață al „Asociațiunii“, odată pentru totdeauna	„ 500.—
Membru activ al „Asociațiunii“, anual	„ 30.—
Membru ajut. al „Asociațiunii“, anual	„ 10.—

054552
Biblioteca populară a Asociației „Astra“.

Anul al 25-lea.

Nr. 225

1935.

Amor și răzbunare

(Povestiri istorice)

de

IOAN AL. LĂPEDATU.

BCU Cluj-Napoca

RBCFG 2008 03495

Publicație periodică a „Asociației“.

Editura Asociației „Astra“, Sibiu, Strada Șaguna 6.
Tiparul Institutului de arte grafice „Dacia Trăiană“, s. a., Sibiu.

Prețul 5 Lei.

Amor și răzbunare.

Povestire istorică.

Era o zi de vară din cele mai frumoase.

Domnul Țării muntenești, Vlad D,*) poreclit Țepeș, ședea la o fereastră despre curtea palatului său din Târgoviște. Sta răzimat pe cotul dela mâna stângă, iară cu mâna dreaptă își răsucia din când în când mustățile cele dese și lungi. Privirile sale rătăceau fără nici o țintă între cer și pământ.

Vlad era de astădată cu totul afară din obiceiul său.

De ordinar el nu căuta liniștea, nici repausul; trândăvia o ură din tot sufletul. Neastâmpărul și sburdarea formau o trăsătură de frunte în caracterul lui. Ori de câteori nu era cuprins cu grijile Domniei, ieșea la vânătoare sau alerga cu calul, sau se deprindea în arme, alătura cu boierii curții sale.

Acum însă firea lui se părea de tot schimbată. Sălbătăcia căutăturii, ce caracterizează

*) A domnit în Țara românească în a doua jumătate a secolului al XV-lea și s'a făcut celebru prin tirănie și prin cruzimi de tot felul.

atât de mult pe Domnii-tirani, dispăruse din ochii lui Vlad-Țepeș. Fața lui exprima un fel de duioșie și o blândețe, care ar fi putut pune în uimire pe toți cei ce-l cunoșteau mai deaproape. Pe buzele lui, de altădată atât de reci și amenințătoare, acum răsăria câte un surâs, — semn învederat, că inima lui era mai puțin împietrită.

Junele voevod era cufundat în gânduri.

Dar la ce se gândia el?

Nu se gândia nici la războiul cu Turcii, nici la trebile țării, nici la vărsări de sânge. El încetase pe un moment de-a mai fi erou, domnitor și tiran. Vlad redevenise om, — ceeace nu i se întâmpla decât foarte arareori.

Gardiștii săi, copiii din casă, fatmoșii țepeluși, erau toți prin curtea palatului. Unii își spălau armele, alții țesălau caii și iară alții se întreceau la luptă, săgetând cu arcele, atăcând cu spadele și cu sulțile și apărându-se cu pavăza.

Dealtădată voevodul privia cu viu interes și cu multă plăcere la astfel de deprinderi ale voinicilor săi; acum însă nici în samă nu le băga.

Vreo patru-cinci țepeluși, ce se păreau mai căpetenii, ședea fără lucru pe o lavită de piatră, aproape de poarta cea mare. Aceștia aruncau pe furiș câte o privire la stăpânul lor și nu se puteau mira îndestul, văzându-l

într'o stare ca aceea. Ei stau să nu-l mai cunoască.

„Ce va fi având Măria Sa, de stă pe gânduri?“ — întrebă unul pe tovarășii săi. — „Ca astăzi niciodată nu l-am mai văzut“.

„Poate, că se cățește de faptele sale“ — răspunse al doilea. — „Pe semne îl va fi muștrând cugetul pentru boierii trași în țeară“.

Al treilea adăuse: „Pe legea mea, voi nu știți ce ziceți. Căința nu are loc într'un suflet ca al Măriei Sale. Nu că-i pare rău de boierii înțepați, ei din contră, se va fi gândind, pe câți să mai înțepe. Țineți minte, că așa e, cum vă spun eu“.

„Fie fi vorba de aur!“ întrerupse al patrulea. — „Măcar de ar da Dumnezeu un gând bun Măriei Sale... S'a umplut moșta de neghină, frate, și mai trebuie plivită...“ — Acesta n'apucase a sfârși vorba bine, când voevodul făcu o mișcare repede, se sculă de pe scaun și scoase capul pe fereastră.

„Corbenel!“ — strigă el cu o voce puternică, de se cutremurau zidurile și se uită prin curte, ca cum ar fi vrut să caute pe cineva cu ochii.

Atunci unul dintre țepeluși se îndreptă cu pași sprintenți spre scările palatului. Era un voinic înalt la trup, cam întunecat la față și cu o căutătură săbatică; era vătaful țepelușilor, spaima boierimii și favoritul lui Vlad Tepeș. El se sui pe trepte cu repeziciune și

după un moment sta înaintea lui Vodă, în casa cea mică a palatului.

„Să trăiești, Măria ta!“ — zise Corbeanu și sărută apoi alba mână a Domnului.

D'ad îl bătu pe umăr și-i grăi astfel:

„Măi Corbene! Mai deunăzile, când ne înturnam dela vânătoare, trecurăm pe la casele Stanciului celui orb. Ți-aduci aminte, că fata boierului a fost șezând cu furca, pe prispă; știi, că i-am cerut apă, să bea. Mi s'a părut de tot frumoasă acea copilă a Stanciului; ea mi-a luat ochii, mi-a furat inima, Corbene. Pare-că mi-a dat apă fermecată, de nu pot să-mi mai mut gândul dela dânsa. Ii due dorul zi și noapte și nu știu ce să mă fac de drăguț ei“.

„Ai dreptate, Măria ta“ — răspunse Corbeanu. — „Dor mai fi fete de boieri în țară, dar fată ca a Stanciului, ba“.

„Știi ce am pus de gând, Corbene? Voiu să-mi iau pe fata Stanciului soție, voiu să mi-o fac Doamnă. Incalecă deci pe cel mai bun cal din curtea mea și dă o fugă până la casa Stanciului. Spune acelui boier că Domnul țării a hotărît să și-l aleagă soț; spune-i să se gătească de nuntă, că nu mai pot de dorul fiicei sale. Acum pleacă, fățul meu, du-te ca gândul și vină ca vântul!“

Corbeanu n'așteptă să-i zică de douăori; el făcu o adâncă închinăciune, apoi ieși de grabă, râvnitor de a primi solia. D'ad trecu

în casa cea mare, unde avea să primească pe boierii, ce ventau să-i vorbească în trebile țării.

*

Casele Stanciului se aflau afară, pe moșie, nu tocmai departe de Târgoviște. Deși erau clădite din lemn, ele aveau totuș un exterior destul de frumos. Lemnul păreților era cioplit cu multă măiestrie, iară coperișul de șindilă imita sozii peștelui. Intrarea o forma o prispă, purtată de patru stâlpi de stejar. Curtea era închisă cu un zid primitiv de bolovan. Jur-împrejur se estindeau țarine mănoase, acoperite de grâne îmbelșugate; colinele erau plantate cu viță vite, iară pe livezile cele terboase pășteau turme de oi, de vite cu coarne și o herghelie de cai.

Toate acestea formau averea orbului Stanciu, care se trăgea din neamul Domnilor bătrâni. Dară ce-i folosiau lui averile acestea? îi lipsea cel mai mare și mai scump tezaur (comoară): lumina ochilor, fără de care cine să se simtă fericit în lume?

Singura mângâiere a lui Stanciu era fiica sa Păuna, căci jupâneasa îi murise de mult.

Pe când Corbeanu se gătia să plece din Târgoviște, iață ce se petrecea la casele Stanciului. Pe prispă ședeau, pe o bancă de stejar, doi bărbați în costume boierești. Unul putea să fie ca de 60 de ani; el avea trup robust (puternic), purta barbă mare și părul

începea să-i încărunțească. Al doilea se părea că a trecut de douăzeci de ani; era legat la trup, osos și de o statură mijlocie. Ochii lui erau ca murele și părul ca peana corbului. În expresiunea feței arăta multă violență și îndrăzneală.

Era Stanciu și un fecior de boier, anume Dintilă. Cel dintâiu se propăria pe o cârje și ținea capul plecat în jos; tinărul își aruncase piciorul drept peste cel stâng, iară cu mâna stângă atingea ușor umărul drept al bătrânului.

„Așa, cum îți spun eu, Dintilă“, — zicea Stanciu cătră junele boier. „Păuna va fi a ta; tu vei moșteni averea mea toată. Dară să-mi ajuți, jătul meu, să-mi răzbum în contra lui Vlad, care mi-a mâncat norocul“.

„Lasă pe mine, boier dumneata, lasă numai pe mine. Am să port eu de grije lui Vodă. Măine-seară voi strânge aici pe mai mulți boieri, ca să ne înțelegem și mai bine“.

„Bine, Dintilă, prea bine; dar mă tem, că vom fi prea puțini. Ar trebui să tragem pe mai mulți în partea noastră“.

„Până dimineață — adause Vintilă — voi colinda pe la toți cunoscuții mei din acest județ și le voi descoperi tot planul urzit în contra lui Vodă. Boierii duc groaza tiranului și toți ar dori să se scape de dânsul cât mai curând. Numai nu avea cine să facă

începutul; acum noi l-am făcut. De aici înainte toate vor merge ca pe brazdă“.

„Țara trebuie scăpată de acest neom!“ exclamă Stanciu, ridicându-și capul în sus. „Abia s'a așezat în scaunul Domniei vărsătorul de sânge și iată că Țârgoviștea se umple de stârvuri. De va izbuti cumplitul să-și mai lungească domnia, apoi să știi, că nu va mai rămânea pietor de boter în țara aceasta. O, Dumnezeule, fă mi parte de zile, ca să nu mor eu înaintea lui Țepeș!“

„Fii pe pace, boterule!“ întrerupse Dințiță c'un ton încrezut. „Mai sunt în țara aceasta oameni cu inimă, care nu vor suferi, ca tronul lui Radu-Negru și al lui Mircea să fie pângărit de un monstru. Țara peste curând va serba o zi mare, boterimea sugrumată va răsufli peste curând“.

„Dea Dumnezeu să fie cum zici“, răspunse orbul, strângând mâna lui Vintilă. „Dară trebuie să ne grăbim, fătul meu, căci nu știe omul ce aduce ziua de mâine. Poate că Țepeș tocmai acum meditează și pierirea noastră. Țepele stau goale de vreo câteva zile, iară tiranul e deprins a face ospete între stârvuri. Apetitul său de fiară cere victime...“

Tinărul se simțea foarte pătruns de cuvintele Stanciuului și din ce în ce devenea tot mai nerăbdător. — „Să nu mai pierdem timpul cu vorbe“, zise el, sculându-se de pe scaun.

„Mă duc, boierule, să-mi caut de drum. Mâne voiu veni să te informez despre toate. Te las cu Dumnezeu“.

„Să umbli sănătos, Dintilă“ — răspunse bătrânul. — „Dar stăi, iubitul meu, stăi, de-ți ia ziua bună și dela Păuna“.

Orbul chemă pe fie-sa afară și aceasta se ivi în prispă.

Ce ființă drăgălașe, ce chip îngeresc!

Teușorul ei, tras ca prin inel, se mlădia în cele mai perfecte forme, se clătina ca trestia pe baltă. Fața ei blândă, gingașe și grațioasă era o comoară de toate misterii frumuseții femeiești. În ochii ei scântela acel foc magic și răpitor, care a fost în stare să străbată și într'o inimă, cum era a lui Tepeș. Era îmbrăcată într'o rochiță albă, lungă până la călcâie, cusută cu fir și semănată cu fluturi de aur, împodobită la mâneci, la guler și pe piept cu tot felul de broderii. Mijlocul i-l curma un brâu, ornat cu pietri scumpe, iară la grumazi purta salbă de mărgele. Părul, mai mult blond decât negru, era împletit în două coșite lungi, care i se coborau când pe spate, când pe sin.

Junele își ieși din fire la vederea acestei ființe, care mai că nu avea seamăn în lume. El o mai văzuse, ce e drept, dară cu cât o vedea mai des, cu atât mai frumoasă i se părea, cu atât mai fermecătoare. Nici că l-ar fi lăsat inima să se miște de lângă dânsa,

dacă nu l-ar fi chemat o datorie, dela a cărei împlinire atârna, în parte, căsătoria lor.

Vintilă strânse cu foc mâna Păunei, apoi încăleacă pe un cal, ce era legat de stâlful prispel. Flăcăul dete călcâie murgului și dispăru; dar inima lui rămase la Păuna și ochii Păunei se duceau după el. Pierzând pe ursitul ei din vedere, frageda copilă luă de mână pe nenorocitul tată și-l duse în curte, în umbra unui nuc; ea se întoarse apoi în casă, spre a-și vedea de lucrul zilei.

*

Peste câteva momente Stanciu auzi pe la poartă tropot de cal. Simțea, că vine cineva. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Era Corbeanu. El intră în curte, descăleacă și, apucându-și calul de frâu, se apropiă de Stanciu și zise:

„Bine te-am găsit, boier dumneata!”

„Bine veniși la noi”, răspunse orbul, clătînând din cap. „Dar spune-mi; cine ești, că eu n'am ochi să te văd”.

„Sunt din oamenii lui Vodă; sunt Corbeanu, vâtav copiilor din casă. Măria Sa m'a trimis cu solte la dumneata”.

Stanciu tresări ca din vis la auzul acestor cuvinte și fața lui se făcu cum e turta de ceară. Singur numele Doevodului era de ajuns pentru a-l umplea de fiori și de mânie. Nenorocitul era cât p'aci să înceapă a blăstăma

în gura mare pe acela, dela care socotia, că i se frage tot răul; dară se stăpâni, cum putu, silindu-se a-și ascunde adevăratele cugete și a da la iveală altele, cu totul contrare.

„Ești dela curtea Măriei Sale“, — continuă orbul cu glasul cam emoționat (mîscat). „Mă bucur, dragul meu, când văz, că Măria Sa și-a mai adus aminte și de un omărit ca mine. Tot e bun Măria Sa: caută de boieri și le arată dragoste Dumnezeu să-i lungească zilele și să-i întărească Domnia!... Dar vei fi aducând și vreo veste de pe la curtea domnească?“

„Aduc veste bună, jupâne“, răspunse Corbeanu. „Măria Sa a pus gând să ferecească o casă de boier“.

Stanciu surise cu ironie, apoi mînă vorba mai departe:

„S'ajute Dumnezeu Măriei Sale! Dar mă mir, fățul meu, în ce legătură stă acest gând creștinesc al Domnului cu venirea ta la mine. De sigur, că nu eu votu fi acela, pe care caută Măria Sa să-l ferecească“.

„Ba tocmai dumneata ești acela, jupâne Stancule, dumneata și casa d-tale“.

„Și cum s'ar putea una ca aceasta, vătafe?“ esclamă Stanciu cu mirare. „Eu prin nimic n'am meritat mila Măriei Sale: cum ar umbla deci să mă ferecească? De altfel, fățul meu, pentru mine nici că mai poate fi

vorba de fericire în lumea aceasta. Eu nu mai sunt om ca alți oameni“.

„Așa este, jupâne, dar ai fată mare și...“

„Am pe Păuna, — singura mângâiere ce mi-a mai lăsat Dumnezeu pe pământ“.

„Ei bine, ca să nu mai lungim vorba, află, boterule, că Măria Sa a hotărît să te facă socru de Domn“.

Stanciu sări oblu în sus și strigă ca un om disperat:

„Eu, socrul lui Vodă?“

„Dumneata, jupâne, dumneata“ — răspunse Corbeanu. „Vezi numai de te gătește de nuntă“.

Stanciu continuă c'un ton pe jumătate serios și pe jumătate ironic (batjocoritor):

„Apoi bine, vătafe, tocmai pe mine m'a găsit Măria Sa mai bun? Mulți boteri sunt în țara aceasta, boteri cu fete, cu avere și cu vedere. Cum de m'a ales chiar pe mine dintre toți? E prea mult, prea mult!“

Corbeanu se miră de aceste răspunsuri ale boterului, cari cam sămăneau a refuz (respingere).

„Ce fel, jupâne?“ zise el cam năcăjit. „Pare-mi-se, că nu te prea bucuri de vestea ce ți-am adus. Oare întru nimica socotești onoarea de-a fi socru de Domn? Bagă de samă, jupâne, bagă de samă, ce stat a face. Nu știi cum e firea lui Vodă?“

Stanciu lăpădă acum masca și răspunse sincer și hotărît :

„Fie cum va fi! Eu nu am fată pentru Măria Sa; fata mea e promisă unui fecior de boier. Mergi, Corbene, de spune Domnului, că atunci, când îmi va da înapoi lumina ochilor, atunci și eu votu să-i dau pe fiica mea soție, — mai curând nu“.

„Indesert ai îmbătrânit, boier dumneata, căci mintea nu ți s'a copt cu anii!“

Cu aceste cuvinte țepelușul încălecă pe cal și-și luă ziua bună.

„Rămâi sănătos, jupâne!“ zise el, despărțându-se.

„Cale bună, vătăfe!“ răspunse Stanciu cu ton apăsător. Bietul om nu știa ce face: ura atât de mult îl orbise, încât nu se mai gândia de loc la urgența, ce conjura pe capul său.

*

Incepea să însereze, când Corbeanu intră pe poarta curții domnești. Calul său era tot alb de spume, atât de tare îl alergase.

Doevodul tocmai atunci se despărția de boierii cei mari ai divanului, cu cari pusese la cale niște afaceri de-ale domniei. El era cât pe aci să-și uite de fata Stanciului; dară cum zări pe Corbeanu că deschide ușa, îndată inima lui se aprinse din nou.

„Ce veste, Corbene?“ întrebă el pe favoritul său.

Acesta povesti din fir în păr tot ce se petrecuse. Domnul ascultă, fără ca să-și schimbe măcar odată fața, fără ca să arete un singur semn de nemulțămire și de tulburare. Avea dreptate, căci în cele din urmă ce i-ar fi păsat lui de Stanciu dacă ar fi voit cu orice preț să-și facă pe Păuna soție? Pentru dânsul de cele mai multeori cea mai bună lege era propria sa voință; ce l-ar fi putut deci împiedeca, de-a se pune mai pe sus de voința unui părinte?

„Prea multă ocară, Măria Ta“, — zise Corbeanu, după ce și terminase povestea. „Un orb ca Stanciu să răză de Măria Ta? Eu unul n'aș suferi această batjocură, eu nu“.

„Nu-ți ieși din fire, Corbene; nu mă îndemna să fac rău, unde nu e cu cale și când nu se cuvine. Stanciu, de n'ar fi orb, nu mi-ar fi refuzat pe fiica sa“.

„Dar nici orb nu se cădea să-ți-o refuze“.

„Ascultă, Corbene, să-ți spun eu una și bună. Mie mi se pare, că Stanciu nu e cu mintea la loc“.

„Așa am zis și eu, Măria Ta, dar ce folos?“.

„In zilele trecute, precum bine știi, a năvălit lăncu Huniadi cu oastea în țară la noi. El a pus pe niște unguri de-ai săi să scoată ochii Stanciului, căci avea ură pe dânsul, nu

știu de când, nici pentru ce. Așa dară lancu Huniadi pe drept, pe nedrept — Dumnezeu să-l judece — a luat lui Stanciu lumina ochilor. Și Stanciu ce face acum? Prepune, că eu am învățat pe Huniadi să-l orbească și, în loc de-a blăstăma pe făptuitorul nenorocirii sale, el, nebunul, mă urăște pe mine. Dezi, Corbene, cât sunt oamenii de nedreți? Apoi lumea mă numește tiran, când vede, că trag pe boieri în țepă...”

„Zică lumea ce-i place, Măria Ta; dară eu așa te rog, să ascuți și de mine, măcar odată. Trage pe Stanciu în țepă!”

„Taci, Corbene, dragul meu, că voi vedea eu, ce voi face. Mă voi duce mâne, să vorbesc însumi cu Stanciu, doară de-l voi putea înțelepți. Acum alta să-ți spun eu ție, băiete. Dă poruncă copitlor din casă ca numai decât să-mi gătească un cal; iară tu mergi de-mi scoate hainele mele de boier!”

Corbeanu ascultă.

*

Ce avea de gând voevodul? Pentru ce poftia să-i gătească un cal, acum, noaptea? Cu ce scop voia el să se schimbe în portul de boier?

Dornicul cel mare îi spusese, că pe la țară se întâmplă noaptea mulțime de furturi și de hoții, că chiar împrejurimile capitalei sunt bântuite de hoți. Viad incredințase pe

vornicul, că se va duce el însuși, să caute pe hoști și să pună mâna pe dânșii, de cumva s'ar întâmpla să le dea de urmă. Așa era firea acestui Domn: dacă pe de o parte el era tiran și crudel față de dușmanii săi, apoi pe de altă parte căuta să facă și binele, să facă binele prin sine însuș. Era îndrăzneț afară din cale și totdeauna cu capul a mână, se expunea orbește pericolului; el de Dumnezeu se temea, dar de oameni ba. În privința aceasta putem zice, că Tepeș nu-și are seamăn în istoria românilor.

Corbeanu aduse Domnului hainele și-l ajută să se îmbrace. Pe atunci boierii nu apucaseră încă a adopta costumul oriental, ei se purtau neaoș românește.

Vlad își trase în picioare niște pantaloni albi de lână și se încălță cu niște ciobote cu tureci scurți; el luă tunica albastră și se încinse cu brâu de mătăasă; pe deasupra își aruncă o manta albă și pe cap își puse căciula mișoasă. Se înarmă pe sub manta cu o sabie strâmbă, turcească, iară la brâu își vârî un buzdugan. Așa se coborî din palat.

La capătul scării îl așteptau gardiștii cu calul înșăuat. Domnul încălecă și plecă neînsoțit de nimeni.

Era întunec, de nu se zăria drumul nici la zece pași; cerul se acoperise din toate părțile cu nori și nici o steluță nu mai

lumina. Stradele oraşului erau stăpânite de o tăcere adâncă. Vlad cutrieră în pas câteva părţi ale capitalei, apoi teşi afară la câmp. Ei mâna calul când mai tute, când mai încet; acum şinea drumul drept înainte, acum iarăş apucă de-a curmezişul şi uneori făcea cale-întoarsă. În jurul său totul era pustiu: abia se auzia câte un câne lătrând, câte un chiot de cioban, câte un sunet de bucin şi murmurul lin al păratelor.

Umblase mai bine de o oră, dar nu întâlnise încă suflet de om. Dela un timp i se făcea, că aude tropot de cal. Se opri şi trase cu urechia, apoi îşi urmă drumul în direcţiunea de unde i se părea că vine sgomotul. Merse, cât merse şi începu să zărească un călăreţ; întefi calul spre dânsul şi peste câteva momente îl şi ajunse.

„Bun-ajunsul, voinice!“ zise Ţepeş, stîindu-se a-şi preface glasul.

„Bună să-ţi fie inima, prietine!“ răspunse necunoscutul şi se opri, să vază cine e. Apoi continuă astfel:

„Dăz, că eşti boter şi om de omente. Dar încâtrău cu Dumnezeu? De unde vii şi unde mergi?“

„Diu dela Argeş, atâta ştiu; m'aş duce la Târgovişte, dar mă tem că am greşit drumul. Sunt un om străin, sunt despre Oit şi n'am mai umblat prin părţile acestea“.

„La Târgoviște ai să mergi? Apoi n'ai luat drumul bine; te întorci iară spre Argeș. Aide să te povățuiesc eu până la un loc“.

Ambii apucară în partea opusă.

Dar cine era oare soțul de drum al lui Vlad Țepeș?

Cine să fie? Era bietul Dintilă, care colinda pe la curțile boierilor cu scopul știut.

„Dară dumneata de unde ești, boierule?“ întrebă Țepeș, lăsând calul mai încet, sub cuvânt că se prea ostentise.

„Eu sunt din Pitești și mă duc să cercetez pe niște rude la o moșie, care nu e departe de aici“.

Țepeș se bucură foarte mult de această întâlnire; el avea o plăcere nespusă de a se informa însuș despre sine, de câteori l se prezenta ocaziunea binevenită. Incepu deci să descoasă pe tovarășul său în următorul mod;

„Va să zică, dumneata ești aproape de capitală. Vei fi știind noutăți de pe la domnie, căci la noi noutățile vin cam târziu“.

„Ce noutăți să știu? E tocmă săptămâna, de când a mai înțepat Vodă pe niște boieri. Alceva mai proaspăt n'am auzit“.

„De boierii înțepați se vorbea și pe la noi. Dai de capul nostru, boier dumneata, vai de capul nostru, de nu-și va schimba Vodă năravul. Avem s'ajungem toți înțepați. Ce bătăta lui Dumnezeu pe bieții boieri!“

„Când lupul nu va mai rupe oi, atunci nici Țepeș nu va mai trage boieri în țeapă“.

„Eu unul nu mă mir de Vodă, că face tiranii, ei de țară mă mir, cum de-l mai poate răbda. Lumea ne zice, că ne tragem din Râmleni; dară Râmlenii alungau pe Domnitorii cei răi, ba încă îi și ucideau. Noi însă facem cu totul altceva: ne lăsăm de ne alungă și ne omoară Domnii și nu cutezăm a ne împotrivi, nici când avem cuvânt“.

Vintilă, auzind pe străin vorbind cum vorbea crezu că a făcut un mare câștig în persoana lui. Nimic nu-l mai împiedeca deci de a-i vorbi cu mai multă libertate și chiar de-ai destăinui planul complotului.

„S'ar găsi și între noi oameni, — zise el, — cari să cuteze a și ridica mâinile în contra tiranilor; dar boierii noștri sunt deprinși a se tot lăsa uniți pe alții“.

Pentru voevodul această conversațiune devenea tot mai interesantă. Nenorocitul de Vintilă îl căzuse în mreajă. Țepeș, ca să strângă și mai mult mreaja și să încurce și mai rău pe boier într'ânsa, continuă astfel:

„Ar fi deajuns, dacă s'ar găsi măcar doi boieri, cari să fie la un gând: bunăoară, cum suntem noi amândoi. Dacă ne-am pune cu tot de-adinsul să facem începutul, eu îți stau bun, boier dumneata, că peste câteva zile tiranul de Țepeș ar avea la spate sute de dușmani“.

„Inceputul e făcut deja de alții; acum nu mai rămâne, decât să se găsească ajutori“.

„Eu unul nu m'aș trage înapoi. Te rog, boierule, dacă cunoști pe dușmanii lui Vodă, du-mă și pe mine la dânșii...“

Vintilă opri calul și se puse pe gânduri; iară Domnul zise mai departe:

„Mă voiu supune la ori și ce îndatoriri; dacă se va cere dela mine, ca eu să lovese mai întâiu pe tiran, bucuros o volu face. Not Oltenii suntem dedați a ne pune în pericol pentru binele țării“.

„Ce folos de vorbă lungă, boier dumneata?“ adause Vintilă, apucând mâna soțului său. „Jură-mi pe vitul Dumnezeu, că vei păstra secretul și eu sunt gata să-ți spun tot ce se poate spune“.

Inima lui Tepeș bătea de nerăbdare; ridicând mâna dreaptă către cer, el rosti cu ton apăsător aceste cuvinte:

„Jur pe vitul Dumnezeu și pe sânta cruce, că voiu păstra orice taină mi s'ar descoperi“.

Vintilă nu se știu feri din calea grozaveli fatalități ce venia să-l arunce în prăpastia pierzării. Nesocotitul tinăr, căruia nici prin minte nu-i trecea, că are de-a face cu cel mai periculos dintre oameni, dete tovarășului său următoarele povețe:

„Mâne-seară, după ce va întuneca bine, să te afli prin locurile acestea. Colea în dreapta e o cruce de piatră. Să aștepți lângă

acea cruce, că eu voiu frimite om, care te va conduce mai departe. Să urmezi numai după dânsul și să întri acolo, unde-ți va arăta“.

Vlad nu poftia să știe mai mult.

Ce lesne i-ar fi fost lui să pună mâna pe Vintilă și să-l ducă în capita'ă! Dar fiind vorba de un complot, el preferă să pândească prilejul, spre a face dușmanilor săi o surprindere teribilă.

„Îți mulțămesc, boier dumneata!“

Acesta fu tot răspunsul Domnului la povețele ce primise. Vintilă mai adause:

„Ar fi bine, să nu vii numai singur. Silește de mai adu și pe alți cunoseuți cu dumneata, dar numai de aceea, în cari vei avea cuvânt de a te încrede“.

„Fii sigur, boierule, că voiu veni cu mai mulți“, răspunse Vlad cu o deosebită satisfacțiune. „Dară nu bagi de seamă, că ne apropiem de oraș? De cumva e Târgoviștea, apoi te rog, să nu mai ostenești, că d'aci înainte voiu găsi eu calea și singur“.

„Bine zici; să mă întorc și eu, pe unde mi-e drumul. Acum umblă cu Dumnezeu, cinstit boier; însă te rog, păstrează taina, căci altfel vom fi pierduți“.

„Încă odată îți jur, că nu voiu spune nimănu' nimic“, zise Domnul, stringând pe Vintilă de mână. „Ba îți mai jur și aceea, că eu voiu pune mai întâiu mâna pe Țepeș“.

Cu aceste cuvinte boierii noștri se despărțiră; amândoi erau mulțumiți, amândoi cu voie bună.

Ulad dete calului călcâie și se ducea tot într' o fugă, de părea că zboară. Cu o bucurie diavolească el învârtia buzduganul prin aer, în semn de biruință și zicea întru sine:

„Mulțămescu-ți, Doamne, că mi-ai dat în mână pe dușmanii mei!”

Pe la miezul nopții Voevodul era în palat. Nici odată el n'a dormit mai bine, decât în noaptea aceea.

*

A doua zi, pe la prânzul cel mare, Vintilă era la Stanciu.

Păuna le pusese masa și-i ospătase bine, o oală de pământ sta plină cu vin înaintea lor. Vintilă era vesel și povestea orbului ceea ce petrecuse în călătoria din seara precedentă. Dară Stanciu nu prea arăta voie bună; abia el scotea câte o vorbă din gură și la vin nu se îndesa de loc.

Vintilă observă îndată, că bătrânul are ce are. Era să-l întrebe de cauza supărării, dar Păuna îl luă pe dinainte și zise:

„Ce-ți este tată? De mult nu te-am văzut așa fără voie“. Apoi, aruncând la o parte cusătura, frageda copilă se așeză lângă Stanciu și se sili să-l mai consoleze (mângâie) astfel;

„Te doare ceva? N'ai dormit bine? Ai auzit doară vreo veste neplăcută?”

„Nu mă doare nimic, copila mea“, răspunse Stanciu, strângând-o la pieptul său.

„Poate că eu îți voi fi făcut vreo su-părare“ — întrerupse Dintilă cu nedumerire.

„Tu, fătul meu? Doamne ferește! Tu mi-ai făcut bucurie, dragă Dintilă. Sunt vesel, când te știu în casa mea. Te iubesc ca și pe un copil din sângele meu“.

„Dară eu bine văz, tată, că inima nu ți-e la loc“ — urmă iarăși Păuna. „Prea ești îngândurat, prea oștezi, prea te tulburi. Nu cumva se va fi întâmplat vreo nenorocire cu bucatele de pe câmp, cu turmele dela târle?“

Stanciu nu se mai putea stăpâni. Din genele lui începeau a se fura niște lacrimi fierbinți. Păuna le observă și, întorcându-se către Dintilă, îi zise cu voce uimită:

„Plânge tata, Vintilă, plânge cu lacrimi“.

Vintilă se așeză și el lângă Stanciu și se încerca în tot chipul să-i aline durerea necunoscută. Stanciu atunci apucă pe ambii tineri de mână și le grăi astfel:

„N'are să fie bine de noi, copiii mei. Tiranul, care mi-a luat lumina ochilor, vrea să mă lipsească și de acea mângăiere, ce singură mi-a rămas pe lume. El a trimis ieri la mine pe vătavul țepelușilor, ca să-mi spună, că s'a hotărît a mă face socheru de Domn“.

Vintilă și Păuna rămaseră incrementți. Fețele lor se făcură cum e pământul; inimile lor băteau mai încet și sămăneau a sloiu de gheață. Se uitau, sărmanti, unul la altul, dar gura nu și-o puteau deschide.

„Cum vă spun, copii“ — adause bătrânul, tremurând — „neomul de Tepeș a pus gând rău cu mine și cu voi“.

„Ce răspuns ai dat țepelușului, boterule?“ întrebă Vintilă cu neastâmpăr. „Nu cumva te-ai arătat învoit cu cererea lui Vodă?“

„Să se arete învoit?“ zise Păuna cam spăriată. „Să mă dea pe mine după acela, de care se înfloară țara întreagă? Nu! tatăl meu nu poate fi atât de crud. — Mai bine să-mi legi, tată, o piatră de grumazi și să mă dai pe apă“.

„Nimic n'am promis lui Vodă, băteți; din contră, i-am dat un strașnic refuz“.

Acum tinerii se simțiau ceva mai liniștiți.

„Dară tocmai pentru că i-am dat un refuz — continuă Stanciu — tocmai pentru aceasta mă tem mai mult. Tepeș e călcător de lege și vărsător de sânge, e om cumplit, când stă să-și răzbune. Teamă mea nu e pentru mine, ci pentru voi. Eu voiu trăi, nu voiu trăi, tot una îmi este; dar de tinerețele voastre ar fi păcat“.

Păuna tremura, cum tremură plăpândul firicel de iarbă, când suflă crivățul cu turbare. Vintilă își venise în fire și zise, plin de inimă;

„Bun e Dumnezeu!... Zilele tiranului sunt numărate și se țin numai ca într'un fir de păr. Deseară vor veni boierii, ca să ne înțelegem, cum să-l omorăm. El nu va scăpa din mâinile noastre“.

„Apoi chiar să scape“ — întrerupse Păuna — „să-și verse chiar urgia și turbarea asupra noastră, eu voi suferi bucuros ce va suferi și Dintilă, dar de dânsul nu mă voi lăsa“.

Rostind aceste cuvinte, inocenta copilă plecă ochii în jos: era cea dintâi mărturisire a dragostei, ce simțea pentru Vintilă.

Toceam în momentul acesta se aude un glas prin

curte Central University Library Cluj

„Acasă ești, boier Stanciule?“

Păuna sare la fereastră, să vadă cine e; dar abia aruncă o privire pe afară și lată-o că se trage iute înapoi, scoate un țipet fioros și cade mai leșinată în brațele iubitului ei.

Ușa se deschide; în casă apare un om cu figură de uriaș. Infățișarea lui e impunătoare. Pe fruntea lui cea lată radiază (străluce) serenitatea unui suflet mulțămît și netulburat de griji; trăsurile de fizionomie sunt pline de energie, de un fel de severitate și chiar de sălbătăcie. Sprâncenele lui negre și groase umbresc niște ochi mari, ce revărsă un foc ager și săgetător.

E Vlad Tepeș.

El se duce drept la Stanciu, îl ia de mână și-i adresează aceste cuvinte:

„Dumneata, boier Stanciule, n'ai dat pe la mine; iată că am venit eu la dumneata“.

„E Măria Sa, Domnul“, adause Dintilă, care începea să și piarză cumpătul în prezența Dooevodului.

„Să trăiești Măria Ta!“

Aceste cuvinte Stanciu abia putu să le rostescă de spaima, ce-l cuprinsese.

„Ce mai faci, Stanciule, cum o mai duci în lume?“ urmă Țepeș, cu o voce familiară.

„Să mulțămesc lui Dumnezeu, Măria Ta; încre și eu lumea, cum pot. — Băieți, sărutat-ați mâna Măriei Sale?“

Dintilă se îngrozea de această mână, care în tot momentul ar fi putut să smulgă de lângă dânsul pe viitoarea sa mireasă; cu toate acestea el se apropia și o sărută. Păuna încă urmă întocmai, dar ea tremura de groază, de parea că o tremurau frigurile.

Vlad Țepeș puse mâna stângă pe umărul fetei și se întoarse către Stanciu, zicând:

„Aceasta îți e fata, Stanciule?“

„Păuna e fata mea, înălțate Doamne“.

„Dară acest flăcău cine este?“

„E Dintilă, fecior de boier, pe care am de gând să-l logodesc cu fiica mea“.

Vlad continuă cu sânge rece:

„Frumoasă fată și-a dat Dumnezeu, boierule. Cât de bine i-ar fi stat să fie Doamnă!“

Dar ți-am cerut-o și mi-o ai refuzat. Aș vrea să știu, dacă voia d tale este și voia fetei. — Spune, Păuno, pe cine ai preferi tu, când ai avea să alegi între mine și între acest voinic ?“

„Să trăiești, Măria Ta“ — răspunse copila, cu temere și cu sfială — „Măria Ta să-mi fii Domn și stăpân, iară soț să-mi dai pe Vintilă“.

„Dar tu, voinice, iubești pe Păuna ?“

„O iubesc, Măria Ta“.

„Când aș zice, să te lași de dânsu, ca să mi-o fac eu mireasă, cum ți-ar cădea ?“

„Ca să mă pot lăsa de Păuna, ar trebui să mă las mai întâi de vleață“ — răspunse tinărul cu o hotărâre bărbătească.

Aceste răspunsuri, dictate de amor și de devotament, înveseliră sufletul Stanciului, iară pe Vlad îl desarmară și-l reduseră la neputință. O luptă de simțăminte cele mai contrare se încinse acum în inima Domnului : amorul, admirațiunea și mânia agitau această inimă, de altfel împletită și nesimțitoare. Dară Vlad știu să-și ascundă patimile pentru moment, deși în gândul său el își răzbunase deja în contra celor doi tineri și le făcuse judecata. Pentru ca răzbunarea la timpul ei să fie și mai teribilă, Domnul, deocamdată, se arată cu multă dragoste de creștin. Simulând (arătând cu prefăcătorie) un suris

plin de favoare și de blândețe, el zise către junii amanți:

„Dăz că vă iubiți cu foc și sunteți în stare chiar să vă jertfiți unul pentru altul. Ei bine, iubiți-vă și d'aci înainte. Când va fi timpul să vă cununăți, eu însu-mi voi fi nașul vostru. Până atunci rămâneți sănătoși!”

Tinerii se simțiau atât de ușurați, ca și cum li s'ar fi luat de pe inimă o piatră de moară.

Dlad Tepeș, înainte de a pleca, se adresă către Stanciu, muștrându-l cu aceste cuvinte:

„Ascultă-mă, jupâne Stanciule! Nu mai păcătuiești la vreme de bătrânețe. Nu mai zice către oameni, că eu ți-am luat lumina ochilor: e minciună, jupâne! Eu nici că știam ce are de gând să-ți facă lăncu Huniadi. Acestea ți-le spun în frica lui Dumnezeu și de nu-ți vei înfrâna limba de năpârcă, te va ajunge urgia măriei Mele. Te voi bate cu buzdușganul înaintea boterilor mei. Nemulțămător să nu fii, Stanciule, căci n'ai avut nici un rău dela mine. Așa să mă cunoști!”

Stanciu știa, că cel mai bun răspuns la dojenele voevodului era tăcerea.

Tepeș mai aruncă o căutătură Păunei și lui Dintilă, apoi teșii cu pașii iuți. La poartă îl aștepta Corbeanu cu calul de frâu.

„Cum ți-s'a părut Stanciu, Măria Ta?” întrebă vătaful, călărind alături cu stăpânul său.

Domnul făcu lui Corbeanu semn, ca să facă și se depărtă gânditor de casa boierului.

„Tot nu e așa rău Vodă“, zise Păuna, uitându-se după el pe fereastră.

Aceste cuvinte naive treziră în inima lui Vintilă un fel de gelozie. El se temea ca nu cumva Păuna să și schimbe cu timpul părerile.

„Tu nu știi, fiica mea, tu nu cunoști pe acel monstru“ — adause Stanciu, frângându-și mâinile de năcaz. „Pe Tepeș, când l'auzi vorbind mai cu blândețe, atunci trebuie să te temi de dânsul mai mult“.

„El nu merită să mai trăiască“ — zise Vintilă, răpit de mânie. „Nu voi să mi fie naș tiranul, care și-s'a lăudat cu rău, boier dumneata. Deseară vom jura moartea lui. O, cât mă căiesc, că l-am lăsat să iasă cu zile din locul acesta!...“

„El m'a orbit“ — reflectă Stanciu — „el și nu altul. Dacă vrei să fii om, Vintilă, apoi ține-te de cuvânt!“

În momentul acesta se auzia tocând la o mănăstire din apropiere. Bătrânul boier se duse, însoțit de un servitor, ca să asculte sântele rugăciuni. Vintilă încă se întoarse la casa părintească, de unde avea să revină pe la apus de soare; Păuna rămase numai singură, ocupată cu furca și cu acul.

În fine se făcu și seară.

Boierii se adunau din toate părțile la casele Stanciuului. Ei veniau însoțiți fiecare de câte un argat și provăzuți cu arme. Argații duceau cai, ca să pască pe livezile de prin prejur, pe când stăpânii lor se sfătuiau în casă cu Stanciu și cu Dintilă. În cămăruța cea despre fundul curții sta Păuna de vorbă cu bătrânul egumen, care nici nu se gândia la cele ce se petreceau în casa cea mare. Acest părinte evlavios venia mai în toate serile la Stanciu, ca să-l țină de urf, când nu se întâmpla să fie alteineva de față.

Dupăce înserase bine, Vlad Țepeș porunci lui Corbeanu să-i aleagă douăzeci dintre cei mai voinici tineri din casă și să-i gătească de drum.

Corbeanu nici nu visa ce are să fie.

Vlad se îmbracă ostășește și plecă pedestru în fruntea voinicilor săi gardiști, comandați de vâtaful. Peste câteva pătrare de oră ceata se apropia de crucea de piatră.

Atunci voevodul zise lui Corbeanu să rămână cu gardiștii mai îndărăt și să-l urmeze apoi din depărtare. La crucea de piatră Vlad găsi pe omul, care fusese trimis ca să-l povățuiască, Domnul făcu semn acestui om, să apuce înainte și el purcese gânditor după dânsul.

Dela un timp Țepeș băgă de seamă că drumul, pe care apucase, duce tocmal spre

casele Stancului. Această împrejurare îl puse în uimire.

„Ce fel?“ gândia el întru sine — „nu cumva și orbul e amestecat printre dușmanii mei? Nu mi vine să crez!“

Această îndoială i se risipi când se văzu sosit în curtea orbului. Diad trimise pe călăuz înapoi, ca să povățuiască și pe cei din urmă; iară el, trecând încet prin curte, se uită pe o fereastră și zări pe boierii adunați. Intra apoi în prispă și din prispă în tindă; aci, scoțându-și sabia din teacă, se apropie de ușa casei și se opri, ca să asculte un moment.

Tochmai atunci unul dintre boierii conjurați rostia următoarele cuvinte, cari se auziau bine în tindă:

„Să omorîm pe Dodă, boieri dumnea-voastră; dar să știți, că numai la vânătoare vom putea să punem mâna pe dânsul“;

„Bine zici, să-l omorîm la vânătoare!“ răspunseră ceilalți cu o gură.

Domnului i se urcă tot sângele în cap la auzul acestor cuvinte. Devenind mai sălbatic decât o fiară, el dete ușei o lovitură cu pectorul, de sări din țâțâni; apoi, repezindu-se cu turbare înlăuntru, strigă cu o voce detunătoare:

„Pe cine să omoriți voi, nelegiuților ce sunteți?“

La vederea lui boierii adunați rămaseră o clipă ca trăzniți; dar în curând venindu-și în simțiri, puseră mâna pe junghii și pe săbii și se aruncară asupra îndrăznețului Voevod. Dară brațul de uriaș al Domnului învârtia spada cu strășnicie în dreapta și în stânga. Trei dintre conjurați căzură la pământ cu capetele despicate în două; ceilalți, cuprinși de spaimă, se vârău prin toate unghiurile casei, pe sub paturi și pe unde puteau.

Intr'aceea sostră și țepelușii. Ei văzând pe Vlad cu sabia scoasă, deteră năvală asupra conjuraților și într'o clipă i-ar fi făcut pe toți fărâme, dacă Voevodul nu s'ar fi grăbit să pună capăt omorului.

„Lăsați-l“ — strigă el către țepeluși — „lăsați-l, că nu sunt demni să moară de sabie, et merită să fie trași în țeapă. Cel puțin să nu-mi zică lumea Țepeș numai așa de flori de măr!... Porniți-i la oraș și-i aruncați în temniță până dimineață“.

Cu aceste cuvinte Vlad Țepeș se și depărtă din locul acela. Inima lui ardea de grozava sete de răzbunare; mintea lui medita cele mai teribile chinuri pentru vinovați.

Țepelușii se grăbiră a executa ordinul Voevodului. Boierii desarmați fură scoși între săbit din casă și duși în capitală. Intre dânșii se afla și nenorocita Păună; ea mergea alături de tatăl ei și plângea, de-o înecau

lacrimile. Biata copilă fusese martoră la sân-geroasa și crâncena scenă, dar frica o făcuse să stea încrămențită în tindă și pe jumătate leșinată. Un țepeluș o observă la plecare și o îmbrânci printre boteri. Numai bătrânul egumen izbuti să scape; el ieșise pe o fereastră din cămăruță și apucase pe furiș calea către mănăstire.

A doua zi poporul târgoviștean asista la o priveștițe înfiorătoare.

Pe un șes, afară din oraș, se vedeau vreo cincisprezece boteri trași în țepe. Intre țepe erau tot mese întinse. Vlad se ospăta aci cu boterii curții sale și cu copiii din casă.

După câțiva timp începură a se trage clopotele pe la toate bisericile. Deodată se ivi din oraș un conduct funebru. Preoții și cântăreții, precedați de prapore, mergeau cu pași lini înaintea unui sicriu, escortat de câțiva țepeluși călări și urmat numai de două persoane în doliu. Acele două persoane erau Dintilă și Păuna.

În raelă zăcea un mort-viu; era Stanciu cel orb, pe care Țepeș a pus să-l prohodască cu zile.

Conductul se opri lângă mesele domnești, unde se săvârși ceremonia îndatnată. Vlad Țepeș provocă pe boteri și pe popor să meargă să-și ia iertăciune dela mortul-viu, dându-l sărutarea cea mai de pe urmă. Mulțimea se cutremură de spaimă, văzând,

ce nu mai văzuse. Nenorocitul boier se sbătea în ultima desperațiune.

Vintilă și Păuna căzură aproape fără simțiri la picioarele Domnului și se rugau cu lacrimi fierbinți să ierte pe amărîtul boier. Sărmana copilă își bătea pieptul cu pumnii și-și smulgea părul din cap; toate inimile privitorilor erau sfășiate de suspinele și vatetele ei. Numai inima Dooevodului nu înceta de-a fi împietrită până în sfârșit. Nici o rugăminte nu mai era în stare să înduplece pe Vlad Țepeș a schimba hotărîrea luată.

Dar nici nu mai era trebuință să o schimbe, că Stanciu muri într'aceea de frică. Domnul, văzându-l mort, exclamă cu glas mare, de-l auzi toată mulțimea:

„Ierte-ți Dumnezeu, Stancule și ceceace eu n'am putut să-ți iert!”

Dupăce porunci, ca să ducă pe mort să-l îngroape, Dooevodul oprî la sine pe Vintilă și pe Păuna. Se întoarse cătră dânșii c'un suris îngrozitor și le grăi astfel:

„D'am promis să vă fiu naș; ei bine, voi să vă și cunun îndată. Pe tine, Păuno, te cunun cu Christos: de astăzi înainte tu ai să fii călugăriță. Dacă nu te-a lăsat inima să mă iubești pe mine, apoi să nu mai iubești nici pe alt muritor în lumea aceasta. Iară pe tine, Vintilă, te cunun cu o țeapă, căci altă mireasă nu meriți să aibi“.

Țepelușii smulseră dintr'o țapă cadavrul unui boier și în locul lui puseră pe Vintilă; iară Păuna fu incredințată unor femei din mulțime, ca să o ducă la schitul cel mai apropiat.

Pe când poporul se depărta murmurând și indignat de cele ce văzuse, Diad Țepeș își continua ospățul între cadavre. Corbeanu, luând o cupă cu vin, închină în sănătatea stăpânului, rostind aceste cuvinte: „Să trăiești, Măria Ta, ca să mai poți milui pe boieri!“

O tragedie din zile bătrâne.

(Narațiune istorică*)

Dela anul 1595 până la 1608 a domnit în Moldova principele Eremia Movilă, care se trăgea din o familie boterească din cele mai vechi și mai vestite.

Acest Eremia Movilă pe timpul Domniei lăncului vodă Sasul și a cumplitului Aronvodă pribegise de mai multeori în țara leșească, unde intră în legături de amicie cu o parte a nobilimei polone și câștigă favoarea regelui Sigismund III.

În anul 1593 voronicul Eremia Movilă căpătă dela Dieta Poloniei indigenatul de nobil polon; iară după doi ani armele polone îl ridicară pe tronul Moldovei. La anul 1600 vestitul cancelar și general polon Ioan Zamoiski apără pe Eremia în contra Domnului țării românești, Mihai Diteazul.

Eremia Movilă, ajungând la Domnie, se închinase de bunăvoie regelui polon și l-se

*) *Dezi Cron. Rom. de G. Șincai; Letop. țării Mold. de Miron Costin; Tesaur de monumente istorice de Al. Papiu Ilarianu. — Tragedie = întâmplare tristă, jalnică.*

făcuse vasal (supus). Însă pe de altă parte el trebui să păzească supunere și față de Turci, în puterea vechilor așezăminte ale țării. Acest principe avea deci meșteșugul a servit la doi domni deodată: și Sultanului și regelui Sigismund III. Cu bani toate se pot face. Eremia plătia Turcilor haraciul stipulat (darea hotărîtă), plătia și regelui polon un tribut anual, dar acest din urmă dela sine, iară nu din vistieria țării; el mai umplea pe sub mână și pungile unor magnați poloni, de ale căror brațe avea mare nevoie.

Pe Eremia nu-l durea nici de independența și de binele țării, nici de demnitatea poporului. Grija lui cea mai mare era de a se ținea la Domnie cu orice preț și prin ori ce mijloace. Și Domnia nu o lăcomia numai pentru sine, ei o poftia și pentru urmașii săi de parte bărbătească. El găsi modru de a îndupleca atât pe Turci, cât și pe Leși, ca să recunoască fiilor săi dreptul de prinți ereditari (îndreptățiți să moștenească tronul țării). De altfel nu se poate zice despre Eremia vodă, că ar fi fost tocmai rău și nedrept față de supușii săi. Miron Costin îl caracterizează astfel: „Era om întreg la minte, nerăpitor, nemândru, nevărsător de sânge și dumnezeeresc“.

Cum a fost, cum n'a fost, destul că avere mare și-a strâns. Cu ajutorul acestei averi

și prin simpatțiile sale polone, Eremia Movilă se făcu foarte renumit și foarte popular în țara leșască. Cel mai de frunte magnafi leși, din casele cele mai strălucite, se întreceau care de care să devină gineri Domnului moldovean. — Eremia muri în anul 1608.

El lăsa după sine o casă întemeiată, o familie înflorită: trei feciori și trei fete, după alții patru. Feciorii Constantin, Alexandru și Bogdan erau minoreni la moartea tatălui lor; cel mai mare abia putea să fie de zece sau unsprezece ani. Fetele lui Eremia au fost Regina, Maria și Alexandrina, pe care unii o numesc și Caterina. Două se măritaseră încă pe când trăia Eremia și anume: Regina după nobilul polon Mihail Disniowiecki, stărostele de Obruci, Maria după Stefan Potocki, voevodul de Braclavia, iară cu a doua căsătorie după Nicolae Firlet, voevodul de Sandomiria, Alexandrina deveni pe la anul 1617 soția principelui Samuil Corecky. Așadară toți ginerii lui Eremia erau poloni, floarea nobilimii.

Înainte de a închide ochii, Eremia designă urmaș în Domnie pe fiul său Constantin; iară pe fratele său Simeon, care fusese câțva timp Domn în țara românească, îl rugă să poarte grije de copil și de Doamnă. Adecă Eremia pusese pe Simeon tutor peste familia sa; pusese, fără s'o știe, pe lup ctoban la oi.

Simeon, ce e drept, ajunsese și el la bune bătrânețe; dară din inima lui tot nu se stinsese încă pofta cea înflăcărată de Domnie. Apot avea și el copii și la aceștia se gândia mai mult, decât la nepoți: o slăbiciune de tată și nimic mai mult.

După moartea lui Eremia, Simeon nu mai ținu seamă de cuvintele lui. Tutorul luă însuș Domnia, iară pe Constantin îl lăsă frumos la o parte.

Boierii și țara tăcură și se închinară: erau mai bucuroși de Domn bătrân, cu mintea coaptă și cu iscusință. Mai rămâneau însă Leșii și Turcii, cari și unii și alții recunoscuseră fiilor lui Eremia dreptul de ereditate. Simeon găsi mijloc de a-i îmblânzi și de a-i trage în partea sa. Turcilor se vede, că le-a scos ochii și le-a astupat gurile cu câteva punct de bani. Pe Poloni îi luă cu binele și cu politica.

Simeon scrisse adică regelui Sigismund III: că Mo'dovenii, dupăcum le era firea, se vor revolta, dacă vor vedea în scaunul țării copii ori femeie; că revolta ar da loc unei năvăliri din partea Turcilor; drept aceea el a luat însuș Domnia, spre a scuti țara de turburări și de cutropiri; că el încă va fi supus și credincios regelui, numai să-l înțărăască în Domnie până va mai crește Constantin.

Ginerii lui Eremia aveau în Polonia mulțime de dușmani și de rivali (potrivitei). Aceștia paralizară orice încercări de intervenire în favoarea lui Constantin și stăruiau pe lângă regele, de-l îndemnau să recunoască pe Simeon ca Domn al Moldovei. În cele din urmă regele se înduplecă și trimise pe prefectul de Căminuța Ioan Potocki, fratele lui Ștefan Potocki, la noul principe, ca să reguleze cu dânsul pozițiunea văduvei și a copiilor lui Eremia. Simeon se legă, în prezența solului polon, că va da cumnatel și nepoșilor săi destule venituri din partea țării, pentru ca dânsii să poată trăi domnește ca și până atunci; el mai reînvi și încredințarea, că după moartea sa, Domnia are să treacă la nepotul său Constantin.

Lucrurile rămăseră la atâta și Potocki se duse iarăși de unde venise. Astfel țara era în pace; Turcii se arătau mulțămiiți, iară Leșii n'aveau încătrău.

Dară nemulțămită era Elisabeta, văduva Eremiei, ea și cu ginerii ei poloni și cu toată partida acestora, (cea din Polonia), căci în Moldova nu aveau nici o partidă. Această femeie „răpitoare și de frica lui Dumnezeu depărtată“, cum îi zice Miron Costin, era invidioasă, sumeață, rea, ambițioasă afară din cale și lacomă de Domnie. Ea de-abea apuca să vadă pe fiul său Domn, pentru ca să poată domni însuși în locul lui

Turba de mânie și de necaz, știindu-se pe sine mai pe jos de nevasta lui Simeon, care din jupâneasă ajunsese acum Doamnă, iară pe fiil săi știindu-i mai pe jos de verii lor, cari din feciori de boier ajunseră acum coconi de Domn. Elisabeta nu era capabilă să îndure atâta umilință pe timp îndelungat. Dară pentru moment n'avea ce face, trebuia să rabde. Din Polonia nu-i venia ajutor, în țară nu era încă posibil de a forma vreo partidă de boieri în contra lui Simeon.

Cu toate acestea văduva Doamnă nu puse, cum am zice, arma de cui. Ea știu cum să poarte grije de viitor. Nu trecea zi lăsată de Dumnezeu, în care neastâmpărata babă să nu feasă intrigi, să nu urzească planuri și uneltiri, să nu mediteze răzbunare.

Intr'aceea Simeon încă făcea tot ce-i sta prin putință, ca să se recomande cât mai bine țării, Turcilor și Leșilor. El socotea, că prin nimie nu ar putea servi mai bine cauza fiilor săi, decât printr'o purtare înțeleaptă și modestă, mai ales față de boieri. Avea Simeon cinci feciori tot unul ca unul și anume: Mihăilaș, Gavril, Moise, Ioan și Petrașcu. Aceștia începeau acum să rivalizeze pe față cu verii lor.

Pe de altă parte soția lui Simeon încă nu era mai puțin ambițioasă, decât cumnată-sa Elisabeta: ea lucra din răspuțeri să discrediteze casa lui Eremia și să ridice creditul

fiilor săi. Spre a descredita casa lui Bremla era de ajuns, ca cineva să aducă aminte bo'urilor la ce avea să se aștepte țara din partea g'nerilor aceluia, în cazul când Constantin sau alt frate al lui ar izbuti să cuprinză tronul. Moldovenii erau mâncați de străini și se feriau de ei ca de ciună.

Simeon, după toată probalitatea, a domnit până pe la anul 1610. Se pare, că moartea lui nu a fost curată. Lumea bănuta, că l-ar fi otrăvit cumnată-sa Elisabeta. Nimic mai posibil: o femeie ca dânsa ar fi fost în stare să comită orice crimă, numai să-și netezească mai curând calea către Domnie.

După moartea lui Simeon începu a se juca în Moldova o tragedie din cele mai grozave și mai sângeroase.

Pentru moment urmă o gălceavă urâtă, o strașnică agitațiune între mueri și copii, între bo'eri și străini. Văduva Bremliei pretindea acum domnia pentru fiul ei Constantin, susținând, că Simeon n'a fost Domn, ci numai tutor; văduva lui Simeon zicea, că mai cu cale este, ca după tată să urmeze fiul, iar nu nepotul; că fiul ei, fiind mai de ani, e și mai harnic de Domnie.

Bo'erii se împărechiară în două partide; dar cei mai mulți erau de-al casei lui Simeon, din simplul motiv, că această casă nu se răzima atât de mult pe străini.

Mihăiლაș avea în mână și oștirea rămasă dela tatăl său, atât cea de țară, cât și cea simbriașă, apoi Turcii de prin țările vecine încă trăgeau mai mult în partea lui. Pe când Elisabeta se încerca să înstrăineze prin daruri pe ostașii turci de către Mihăiლაș, acesta se proclamă Domn. Cei mai mulți boieri veniră de îi sărutară mâna și peste curând îi veni apoi, în semn de înfărire și steagul dela Poartă.

Casa lui Eremia era consternată (descurajată și înspăimântată) și nu se mai credea destul de sigură în lași. Dăduva Doamnă, cum se văzu părăsită de țară, hotărî a-și căuta scăparea la ginerii săi în Polonia.

Într-una din zile Elisabeta se ridică din capitala Moldovei cu toată familia și cu pușinii boieri, cari mai țineau la casa ei. Locuitorii se uitară cu nepăsare la carăle, ce duceau averile pribegilor. Poate că bătrâna Doamnă va fi avut de gând să înduioșeze inima poporului prin această priveliște de expatriere. Indesert! Moldovenii mai văzuseră pe Movileștii apucând drumul străinătății. De astădată regretele țării nu puteau să-l însoțească în călătoria lor; căci o țară roasă de străini nu are nici o compătimire cu aceia, cari își pun în străini speranțele lor.

Lui Mihăiლაș nu îi veni bine, când văzu pe acei cașiva boieri, că se duc în pribegie cu veriți săi; el bine știa, că toți boierii pri-

begi lucrează spre surprerea și stricarea Domnilor. Drept aceea trimise în pripă o mână de ostași, ca să întoarcă din drum pe partizanii Elisabetei. Ostașii, de voie, de nevoie, se mulțumiră a jefui carăle pribegilor și cu atâta se reînturnară la lași. O izbândă ca aceasta nu folosi mult noului principe.

Ginerii Moviloei și amicii lor nu dormeau în țara leșească. Înțelegând ei, că Constantin și de astădată a fost scos din Domnie, sărătră cu toții întru apărarea lui. Strânseră în pripă toți oamenii, ce aveau în armata polonă, și-i porniră fără întârziere înspre Moldova. Ioan Potocki, prefectul Căminței, se puse în fruntea acelor oameni.

Mihăilaș, primind de veste, că Leșii vin să-l atace, chemă sub steaguri oastea sa moldovenească și o împreună cu Turcii și Tătarii, câți avea cu leafă pe lângă sine. El numai decât plecă întru întîmpinarea Leșilor. Ambele oștiri se întîlniră la Ștefănești. Aici avea să se aleagă între Mihăilaș și Constantin; alegerea atârna dela norocul luptei. Mihăilaș avea mai multe prospecte de biruință; dară, după cum se vede, Elisabeta făcuse deja de mai înainte ce făcuse. Când se dete semnalul de luptă, Turcii lui Mihăilaș nu vrură să se miște din loc; nu încapă nici o îndoială, că ei erau cumpărați. Această purtare perfidă și mișelească a Turcilor decise lupta în favoarea lui Constantin.

După biruință Constantin se întoarce la lași cu toți ai săi și luă Domnia. Feciorii lui Simeon și mama lor nu mai aveau încătrău; nu le rămânea alta, decât să fugă și ei din țară. Erau incredințați, că mătușa lor nu-i va ierta și nu va întârzia de a-i supune la cele mai aspre pedepse.

Țara suferi și această prefacere a Domniei fără nici o împotrivire. Lucru firesc! Moldova de pe timpul Movileștilor nu mai era cea din zilele lui Ștefan cel Mare. Incălțările inimiilor externi, precum și tulburările din lăuntru aduseră țara la mare ticăloșie. Abia în două-trei județe se mai manifesta din când în când puterea de viață a poporului român; restul locuitorilor se deprinsese cu umilința și cu îngenunchierea.

Dela un timp și Turcii se mai muiară, tot prin farmecele plocoanelor. Poarta primi acum pe Constantin, așa cum primise mai înainte pe Simeon și apoi pe Mihăițaș.

Elisabeta Movilă și ginerții săi erau țară la largul lor; puteau chivernisi țara, puteau judeca pe boierii, cum le plăcea. Constantin numai cu numele era Domn; în realitate Domnia apucase cu totul pe mâinile văduvei, pe mâinile babei. Consilierii acesteia nu erau boierii țării, ci Polonii. Constantin, tânăr și fără sfat, sămâna a păpușe purtată de alții. El nu-și împlinia datoriile nici către supuși, nici către Turci. În loc de a plăti Porții tri-

butul, ce nu i se putea refuza, împărția veniturile țării cu cumnații săi și cu rudele lor.

Turcii, văzând această purtare a copilandrului de pe tronul Moldovei, începură a-l arăta semne de nemulțămire și a-l dojeni. Dar lui Constantin prea puțin îi păsa de acele dojene, până știa pe Visnlovecki și pe Potocki mari și tari.

Poarta răbdă, cât răbdă, dar dela un timp își pierdu răbdarea și puse gând rău asupra Movileștilor.

Pe atunci se găsea la Poartă, în trebi de ale țării, un boier moldovean cu numele Ștefan Tomșa din satul Oțești, în ținutul Putnei. Acesta știa cum merg lucrurile în țară; el cunoștea bine și pe turci. Băgase de seamă, că Turcii nu mai caută cu ochi buni la Movilești. Tomșa era cunoscut Porții, țară cu vizitul de atunci avea amtele intimă:

Tomșa începu deci a umbla pentru Domnia Moldovei, ca unul ce se pricepea a bate fierul, până e cald. El acuza, înnegria în tot felul pe Constantin și pe cumnații lui. Sultanul nu prea așteptă rugat; el dete lui Ștefan Domnia și îi puse la dispozițiune o oștire de Turci și de Tătari, ce să-l așeze în scaun.

Aceasta s'a întâmplat pe la anul 1612.

Constantin și cei de pe lângă dânsul nici că se gândeau la unele ca acestea; lor nici prin minte nu le trecea, că s'ar mai afla cineva ca să le dispute Domnia. Din

contră, Movileștii se credeau mai siguri, decât oricând. Dar într'una din zile sosi pe neașteptate la curtea din Iași zdrobitoarea veste, că Ștefan Tomșa a intrat în țară cu steag de Domnie. Palatul domnesc deveni din nou teatrul consternațiunii și al confuziunii. Constantin se spărtă ca un copil și și ieși din fire: văduva Doamnă scrâșnia de mânie, în neputința de a face altceva; Polonii își pierdură capul și cumpătul; bieții boieri, la rândul lor, încă nu prea știau ce să facă și de ce să se apuce.

Domnia avea foarte puțină oștire, iară oamenii lui Visatoviecki și ai lui Potocki erau departe. Intru'aceea pericolul tot creștea. Tomșa se apropia de capitală, îngrădit de arme străine. Pentru moment nu putea fi vorba de nici o apărare.

Casa lui Eremia se văzu a doua oară în necesitatea de a părăsi Iașii. Calea mântuirii și acum, ca totdeauna, ducea spre țara leșească. Constantin fu însoțit la Cămenița nu numai de cei din familie, dar și de câțiva boieri, între cari cei mai de frunte erau: bătrânul Nistor Ureche vornicul, tatăl vestitului eroncar, Baitea hatmanul, vechi amic al Movileștilor, Chiriță postelnicul, Miron stolnicul și inimosul june Dasile Strotel, care aparținea celei mai de frunte case boierești și al cărui tată fusese amic credincios al lui Eremia Movilă.

Ștefan Tomșa intră în Iași, fără să întâmpine vre-o rezistență (împotrivire) din partea cuiva.

Ginerii Moviloei și partizanii lor se adresară în grabă către regele Sigismund III și-l rugară să intervină chiar și cu armele în favoarea lui Constantin și să aunga pe Tomșa din Moldova. Regele însă nu voia cu nici un preț să și creeze încurcături cu Turcii. Drept aceea el nu numai că refuză de a se amesteca în treburile Moldovei, dar dăte încă și ordin, ca nici unul dintre supușii săi să nu cuteze a trece cu armele peste hotarele țării vecine.

Ștefan Potocki, soțul Mariei Movilă, nu creștă întru nimic acel ordin al regelui. El strânse de prin cetăți câteva mii de oameni cu leafă, adună în jurul său mulțime de tineri nobili, cari voiau să învețe meșteșugul războiului:

Ștefan Potocki ardea de nebuna poftă de a răzbuna el singur strâmbătatea adusă cumnatului său Constantin. El nu voia să piarză timpul cu trăgănări; porni deci fără nici o amânare și nu se mai opri până în Cămința, unde era așteptat cu mare dor de curtea principelui fugit. Aici se ținu un consiliu de războiu, la care luară parte toți boierii poloni și moldoveni. Toți, afară de Nistor Ureche, au găsit cu cale să năvălească pe Tomșa, înainte de a-și putea întări.

Domnia. Ci mai rar sfatul bun din creerii Leșilor!

Bătrânul Ureche, om pățit și întreg la minte, se împotriva, zicând: Moldovenii sunt poftitori de Domnie nouă și din cauza aceasta ei vor ținea deocamdată cu Ștefan Tomșa. Să lăsăm deci Domnia acestuia să se mai învechiească, apoi să ridicăm armele asupra lui.

Acesta era sfatul cel mai bun și mai înțelept.

Dar sumeția polonă pe deoparte și pe de alta lăcomia și neastâmpărul Moviloaei nu se puteau împăca nicidecum cu înțelepciunea. Potocki și Constantin își împreună micile lor cete și ieșiră din Căminuța, însoțiți de boierii moldoveni. Singur vornicul Nistor Ureche nu voi să ia parte la o expedițiune, al cărei rezultat îl prevedea cu siguranță; el rămase acolo, unde se afla. Dăduva Elisabeta încă nu se mișcă din țara leșească.

Oștirea celor doi cumnați se îndreptă spre apa Prutului. „Și mergea Potocki, nu ca la o luptă, ci ca la o nuntă“. Increzut în sine și îngâmfat, cum era, el nu găsea de cuviință nici măcar a menține disciplina militară la oamenii săi, necum să-și fi bătut capul cu pregătirea vreunui plan strategic (de războiu). Potocki atât de mult desprețuia pe inamic, încât își nălucia, că va fi de ajuns

să se arete pe câmpul de bătăie pentru a repurta cea mai strălucită biruință. Moldovenii aveau multă dreptate când ziceau despre Leși, că sunt oameni fără creeri.

Ștefan Tomșa fusese mai prevăzător și cu mai multă precauțiune. El măcar că avea lângă sine pe Cantemir-mârza cu Tătari din Bugeac și pe Husein-aga cu Turci dela Dunăre, totuș, se mai căpui și de oaste de țară. Preste acestea, el chiemă sub drapelele sale și pe niște căpitani vestiți din țara românească, cari serviseră odinioară în armata lui Măhaiu Viteazul. Așa dară Tomșa se pregătise bine, încă mai bine de cum trebuia.

Noul Domn purcese în marșuri grabnice la Prut. El găsi pe inimicii săi tătărești într'o cotitură a fluviului, într'un loc numit *Cornul lui Sas*. Tomșa era cel puțin de două ori mai tare decât Movileștii; prin urmare biruința nu putea să-l coste multă osteneală. Leșii lui Potocki și Moldovenii lui Constantin nu putură susține nici măcar prima năvală din partea dușmanului; ei fură înfrânți la cel dintâi întâmpin. Val de bleșit Polonii Unti au fost tăiați bucăți, alții se înecară în Prut; iară câți rămaseră nemâncăți de sable și neînghișiți de valuri, căzură toți robi la Turci și la Moldoveni. Boierii cei de frunte ai lui Constantin apucară pe mâna lui Tomșa; în cele ce urmează le vom vedea și sfârșitul.

Acum văzu și Ștefan Potocki, că *nu sunt în toate zilele Paștile*, cum zice Moldovenii. Nesocotitul Polon își făcuse de cap cu sumeția lui. Dacă s'ar fi pregătit cumsecade, poate că i-ar fi succes să mai împuțineze secerișul morții printr'o retragere bine chibzută. Dar necum să scape pe altii, Potocki nici pe sine nu se putu scăpa. Văzându se la mare nevoie, el se ascunse printre carăle haiducilor, căutând modru de a fugi. A fost însă descoperit și seos la iveală. Tomșa îl dete Turcilor, ca să-l pornească la Constantinopole, unde era sigur, că va fi aruncat în faimoasa temniță numită *Edicula* („*Septemturnuri*“).

După prinderea lui Potocki biruitoari, împărțind jaful și captivii, își luară ziua bună și-și căutară de dorm. Turcii și Tătarii se îndreptară spre țările lor, iară Tomșa se grăbia să ajungă la lași, ca să-și inaugureze Domnia prin vărsări de sânge.

Dar unde era Constantin vodă? Ce devenise el în învălmășeala dela *Cornul lui Sas*? — Nenorocitul tinăr a trebuit să plătească cu viața greșelile cumnaților și păcatele mamei sale. Iată cum ne descrie Miron Costin pierirea lui: „Iară Constantin vodă a căzut pe mâinile unui Tătar, carele înțelegând cine este, vrând să-și facă cinste la Hanul, ferindu-se de Cantemir, dimpreună cu niște cetași ce avea Tătarul, au fugit cu

Constantin-vodă și un Comis, anume Mihăilescul; și dacă au sosit la Dașău, ferindu-se Tătarii și acolo de Turci, să nu ia pe Constantin-vodă dela mâna lor, au găsit o luntre mică și s'au băgat să treacă singuri Tătarii peste apa Niprului; s'a scornit vântul și s'a umplut luntrea de apă și acolo s'a înecat Constantin-vodă, în Nipru".

Bătrâna Moviloea aștepta în Polonia să i se aducă veste de izbândă. În locul izbândeii se vesti catastrofa (nenorocirea) dela Prut. O altă mamă ar fi fost detunată până în adâncul inimii de o știre ca aceasta, ar fi renunțat la orice întreprinderi aventurioase, n'ar mai fi mâniaț pe Dumnezeu cu fapte bune. Dară Elisabeta era orbită de strălucirea aspirațiilor sale; inima i se împletirise cu totul în urma întâmplărilor, prin care a fost trecut dela moartea lui Eremia încoace. Ea era una din acele ființe, pentru care câmpul patimilor și al ambițiunii e cu mult mai vast, decât ca să i se poată găsi vreo margine, fie chiar marginea imposibilului. Elisabeta își pusese în cap să domnească, — iată uncea ei țintă. La această țintă voia să ajungă cu orice preț. Moartea fiului și captivitatea ginerei o înverșunară și mai mult asupra lui Tomșa, dar nu o putură îndupleca să ocolească asemenea pericole pe viitor. În familia ei mai erau și alte capete de repus; ea ar fi fost în stare să le

repună pe toate fără nici o mustrare de cuget; era de ajuns să rămână un singur cap, adică al ei, ca să poarte coroana Domnească. Așadară Elisabeta era rezolută (hotărâtă) a merge înainte pe calea, ce apucase.

Pe când ambițioasa văduvă jură în Polonia răzbunare lui Ștefan Tomșa, acesta, la rândul său, stropia cu sânge treptele tronului din lași. Era om cumplit, răzbunător și neîmpăcat față de orice inimic personal. Nu ierta nici cea mai mică greșală, pedepsia adeseori fără judecată. Crudel și tiranic, ca și Alexandru Lăpușeanu, Tomșa avea întru nimic sângele supușilor săi; el omoria pe cei mari, ca să câștige prin aceasta simpatia poporului de jos.

După ce intră cu triumf în capitala țării, noul Domn nu avu altă grijă mai înțetitoare, decât aceea de a pedepsi pe boierii prinși în lupta dela *Cornul lui Sas*. El chemă pe acești nenorociți înaintea feței sale de basilisc și luând pe fiecare îndeosebi, îl mustra cu următoarele cuvinte: „Să nu te ierte Dumnezeu cu acel cap mare al tău!” Aproape de boierii stătea un țigan călău, despre care ne spune Miron Costin, că era „gros și mare de trup”. Acest „pierzător de oameni” zicea cătră Tomșa, arătând la boierii: „Doamne! s'au îngrășat berbecii, buni sunt de junghiat?” Ștefan vodă râdea și dăruia bani călăului,

Țiganul plecă cu boterii la marginea orașului, ca să-i junghie și să-i tragă în țapă. Între cei osândiți la moarte se afla și inimosul june Vasile Stroici. Pe acesta Domnul hotărî să-l terte; îl trimise însă la locul de supliciu, ca să se înspăimânteze, văzând cu ochii moartea tovarășilor săi.

Vasile Stroici nu știa nimic de această hotărîre a Doevodului; el socotia, că are să moară dimpreună cu ceilalți boieri. Ca să nu moară nerăzbunat, junele îndrăznet sări la unul dintre dorobanții, ce-l însoțiau și încercă să-i smulgă sabia din teacă, cu scop de a năvăli preste oamenii lui Tomșa. Dorobanții îl impresurară iute din toate părțile, puseră mâna pe dânsul și-l readuseră la Ștefan-vodă, căruia îi povestiră toată întâmplarea. Atunci Domnul dete oamenilor săi ordin să omoare pe acel brav boier, al cărui curaj îl pusese în uimire.

Movileștii pierdură în Vasile Stroici pe unul din cei mai devotați partizani ai lor.

Iată în ce mod și-a inaugurat (început) Ștefan Tomșa Domnia în țara Moldovei. Pe tot timpul Domniei sale, — de altfel n'a domnit decât patru ani, — Ștefan Tomșa rămase fidel maximei tiranilor: *să mă urască, numai să se teamă de mine.*

Da, supușii, mai ales boierii, uriau pe acest Domn și se temeau de dânsul; dară și Tomșa se temea de boierii săi. Teama

facea să nască în mintea lui presupuneri, iară presupunerile îl împingeau apoi la cruzime, la vărsări de sânge. El a tălat în mai multe rânduri chiar boierii de acela, cari nu erau de casa lui Eremia Movilă.

Inspăimântați de atâtea cruzimi și vărsări de sânge boierii se văzură puși în necesitatea de a se revolta în contra lui Tomșa. În anul 1615 ei urziră un complot, apucară armele, așezându-și tabăra la un sat aproape de Iași. O parte din oștirea aflătoare în capitală trecu în partea rebelilor. Voevodul fu provocat cu binele, să se lase de domnie și să iasă din țară. La început Tomșa se spăriase, dar spaima lui nu ținu mult.

Acest Domn arăta o energie extraordinară, de câteori era vorba de a-și apăra propriile sale interese; în fața pericolului el mai niciodată nu-și pierdea firea.

Pentru a desarma pe boierii revoltați Tomșa își luă refugiul la locuitorii capitalei și la niște călărăși din provincie. Afară de aceea, el știu să țină în credință și pe aceea parte a oștirii din Iași, care n'apucase încă a face cauză comună cu rebelii. Prin farmecul banilor și al promisiunilor de tot felul Ștefan-vodă izbuti a strânge sub steagurile sale puteri foarte considerabile, cu cari a înfrânt pe boierii la cel dintâiu întâmpin. Toată biruința aceasta a fost începutul căderii Voevodului,

Boterii prinși în luptă au fost. parte înțepați, parte spânzurați. Din aceia, cari scăpară cu zile, unii au fugit în Țara românească, alții în Polonia.

Acești din urmă se duseră la bătrâna Mouloae și o informară despre cele întâmplate. În urma informațiilor primite văduva-Doamnă prinse din nou inimă. Purtarea lui Tomșa și tulburările interne îi ofereau acum cel mai bun prilegiu de-a cerea iarăși să apuce Domnia Moldovei, în aparință pentru fiul ei Alexandru, în realitate pentru ea însăși. Elisabeta chieamă îndată pe ginerele său Visnoviecky, pe junele principe Samuil Corecky, care ceruse în căsătorie pe Alexandra Mouilă și pe bătrânul Nistor Ureche, ca să se sfătuiască cu dânșii. Toți aceștia au fost de părere, că Tomșa trebuie atacat cu armele și scos din Domnie.

Visnoviecky și Corecky începură să strângă oameni de oaste dintre Poloni, Cazaci și Ardeleni. În decurs de două luni ei izbutiră a concentra sub steagurile lor ca la 12.000 de pedestrași și călăreți. Nistor Ureche secunda (ajutor) această întreprindere, prin sfat și prin îmbărbătare.

Oștirea polonă se puse în mișcare, apucând drumul spre Moldova. Elisabeta Mouilă, fiul ei Alexandru, care abia era de 15—16 ani și Nistor Ureche însoțeau pe Visnoviecky și pe Corecky în această ex-

pediştune. Ajungând la Hotin, Leşii se aşteptau la o rezistenţă serioasă din partea garnizoanei ce se afla în fortăreaţa de acolo. Însă comandantul fortăreţei, care pe subt ascuns era duşman lui Tomşa, se predete cu toţi oamenii săi.

Îngâmfaţi de acest succes neaşteptat Polonii se îndreptară înspre Iaşi.

Ştefan Tomşa aflase încă de cu timp, că Movileştii şi Polonii vin cu armele asupra-i. Strânsese şi el îngrabă ca la 15,000 oameni Moldoveni, Munteni şi Tătari; însă cei mai mulţi, afară de dărăbanii de ţară, erau nedisciplinaţi şi nedeprinşi la arme. Cu această oaste, improvizată pentru moment, Domnul ocupă ținuturile din apropierea capitalei.

Armata lui Alexandru, până să ajungă aproape de Iaşi, se adause cu mai multe mii de oameni de ţară.

Lupta se dote la sat, la Tătăreni.

Mai întâi se lovira Cazacii şi ceilalţi călăreţi ai lui Alexandru cu călărimea şi cu Tătarii lui Ştefan-vodă; ceşti din urmă fiind respinşi, se retraseră în jugă şi, aducând disordine în şirurile Moldovenilor, deteră inimă adversarului. Leşii înflăcăraţi prin cuvântările lui Visniovlecky năvăliau tot cu mai multă violenţă. Comandantul artileriei lui Tomşa, fiind înţeles cu inimicii, trăgea cu tunurile pe de-asupra lor şi nu le făcea nici

o stricăciune. Călărimea Voevodului fu pusă pe fugă, precum și o parte din pedestrima.

În cele din urmă din partea lui Tomșa nu mai rămăseră pe câmpul luptei decât dărbăanii. Aceștia erau așezați lângă o râpă și se apărau vitejește. Polonii, neputând să-i înfrângă cu armele, le-au făcut propunerea să capituleze, promițându-le viața. Bravi dărbăni s'au încrezut și s'au dezarmat; dară Leșii nu s'au ținut de cuvânt, ei au intrat cu săbiile în ei și i-au tăiat până la unul.

Ștefan Tomșa, văzându-și acum toată oastea în risipă, dispăru tute de pe câmpul de luptă și fugi în țara românească.

Acestea s'au întâmplat pe la finea anului 1615.

După biruință junele Alexandru, împreună cu mama sa, intră cu triumf în capitală. El călăria în fruntea oștii, alături cu Visnoviecky și cu Corecky. Urmau 50 de cavaleri francezi, conduși de căpitanul Montespın; după aceștia veniau călăreșii poloni și boierii moldoveni, apoi Căzaci, iară mai pe urmă artileria și infanteria.

Locuitorii orașului, asurzii de trâmbițe, de surle și de tobe, azistau indiferenți la acest spectacol; ei nu puteau să manifesteze (arete) nici cea mai mică bucurie, nici cel mai mic entusiasm, când vedeau pe Ale-

xandru, că intră în palatul domnesc încunjurat de străini.

De altmintrelea palatul domnesc din Iași devenise ca un fel de otel, în care Domnii trăgeau numai ca niște pasageri, fluându se totdeauna gata pentru plecare.

Alexandru șezu în scaunul Domniei și fu proclamat principe, după ceremonialul îndatnat. Intr'aceea Tomșa devenise oaspele și protegeatul Domnului Țării românești, care era pe atunci Radu-vodă, un fecior al lui Mihnea.

Cea dintâi grijă a lui Alexandru Movilă și a consilierilor săi a fost de-a trimite soli la Sultanul, ca să-i aducă steag de Domnie. Acești soli, necutezând să treacă prin Țara românească de frica lui Ștefan Tomșa, nici prin Bulgaria, unde Tomșa avea mulți amici între Turci, își luară drumul prin Ardeal și prin Ungaria. După ce sosiră în Buda, ei se prezentară la pașa de acolo, spre a-i arăta omagiile (supunerea) lor și ale principelui Alexandru. Pașa de Buda încă era din oamenii lui Ștefan Tomșa; drept aceea el puse mâna pe soli și-i trimise legați la Brăila, unde se afla alungatul principe, Tomșa tăia capetele solilor lui Alexandru și le aruncă trupurile în Dunăre. Sultanul, văzând, că noul Domn al Moldovei nu se roagă să-l întărească în scaun, se mânia foc și jură, că va pierde pe Alexandru-vodă.

Puternicii din lași, neștiind deocădată nimic de soarta sârmanilor soli, trimiși la Constantinopole, așteptau cu nerăbdare răspunsul marelui-Turc. Până să le sosiască acest răspuns, ei erau ocupați cu așezarea Domniei și cu regularea treburilor din țară. Se înțelege de sine, că și de astădată trebuiau să se facă toate după voia și pe placul Elisabetei. Ea era adevărata Doamnă a Moldovei, ea împărția puterile și funcțiunile sau boierile, ea distribuia recompensele (resplătirile) celor ce le meritau. Alexandru putea să se joace cu sceptrul și cu coroana ca un craiu din jocul irozilor; alt rol nu putea să aibă acest copilandru fără experiență. Era destul, ca el să poarte numele; — stăpâni aveau să fie alții.

Bătrâna-văduvă nici de astădată n'a vrut să înțeleagă, că era neapărat de lipsă, ca tronul să fie încunjurat de boierii țării, spre a nu se clătina. Ea s'a încunjurat și acum de străini. Visnioutecky și Corecky aveau să fie cele mai tari proptele ale Domniei; ceilalți nobili poloni aveau să apere singuri Domnia de toți inimicii dinăuntru și dinafară. Dintre Moldoveni singur vornicul Nistor Ureche a fost băgat în seamă; toate divanurile și judecățile erau pe mâna lui, — ne spune cronicarul. Dar și Nistor Ureche, ce bine putea să facă țării? E probabil că el nu lucra decât după comanda Doamnei și a

Leșilor. În boterile de rangul al doilea și al treilea vor fi fost oameni de țară; e știut însă, că subalternii trebuie să lase după cei mari, să joace, cum li se flueră.

Sărmană țară! sărmani locuitorii!... Moșia Românilor era la dispozițiunea veneticilor; sudorile și sângele poporului n'avea cine să le cruțe, n'avea cui să-i fie milă de ele!...

De altmintelega steaua casei lui Bremla-Movilă nu reapăruse pe cerul Moldovei, decât pentru un timp foarte scurt; ea se apropia de un nor, care avea să o întunece pentru totdeauna.

Începutul Domniei lui Alexandru-vodă a fost totdeauna și începutul unor turburări și unor pericole necontenite. Tocmai pe când Moviloe se gândia să cunune pe fiie-sa Alexandrina cu principele Corecky, armele se mișcară de nou din toate părțile. Ștefan Tomșa năvăli în Moldova cu 4000 de oameni, ce-i căpătase în ajutor dela Radu-vodă din Țara-românească. Pe de altă parte rășboinicii și neastâmpărații locuitorii din ținutul Orheiului se uniră cu o samă de Tătari și porniră cu rășboiu asupra noului Domn. Da să zică, pericol dela răsărit, pericol dela apus!

Disnoviecky fu trimis în contra Orheteștilor și izbuti să-i învețe minte, dar numai pentru moment; Corecky ieși la Stret în

contra lui Tomşa, pe care-l bătu aproape de Tecuci.

În urma acestor biruințe începură în lași din nou pregătirile pentru căsătoria lui Corecky și a Alexandrinei. Dar bietul principe nici de astădată nu avu parte să ducă la altar pe aceea, pe care o iubia atât de mult. Pregătirile de nuntă erau deja terminate, când niște evenimente neprevăzute veniră să împiedice săvârșirea actului.

Unul din aceste evenimente a fost grabnica moarte a lui Visniowiecky, care se întâmplă a doua zi de Crăciun, în anul 1616. În ziua nașterii Domnului magnatul polon se dusesese la biserică, unde primise sânta cuminecătură dela un preot grec. După biserică Visniowiecky se bolnăvi foarte rău și a doua zi își dete sufletul. Preotul căzu în prepus, că l-ar fi adăpat cu otravă după îndemnul partizanilor lui Tomşa; drept aceea el fu pedepsit în modul cel mai barbar și trebui să urmeze în mormânt pe Visniowiecky, pretinsa victimă.

Cine ar putea descrie jalea, de care fu cuprinsă familia domnească din cauza morții acestui bărbat? Jalea era cu atât mai mare, căci venise pe neașteptate și tocmai în acele momente, când curtea domnească era dispusă pentru sărbări de nuntă. Soția lui Visniowiecky se afla pe atunci în Polonia. Într'una din zile ea primi cadavrul îmbal-

samat al soțului său și fu lovită de o durere atât de mare, încât își rase părul capului, în semn, că niciodată nu se va mai mărita.

Dăduva Doamnă nu-și pierdu firea nici în fața acestei întâmplări dureroase. Lumea aștepta să o vadă desperată și renunțând la toate aspirațiunile ei de până acum. În deșert! Nici risipa casei, nici ruina patriei nu erau în stare să înfrâneze ambițiunea acestei femei. O fatalitate o împingea mereu spre povârnișul celei mai grozave prăpăstii; dânsa nu vedea aceeași prăpastie, căci Dumnezeu o orbise cu totul.

După moartea lui Disnoviecky, toți ostașii lui ieșiră din lași și se duseră în Polonia. Ei fură urmași și de o parte din oamenii lui Corecky, cărora Alexandru n'avea de unde le mai plăti leafa obișnuită. Ave-rile lăsate de Eremia-Movilă fuseseră deja risipite, iară Moldova ajunsese la sapă de lemn. În modul acesta oastea principelui Corecky se împușină și slăbi foarte mult — și tocmai la timp nepotrivit.

La rândul său, Ștefan Tomșa se grăbia să profite cât mai curând de situațiunea aproape desperată, în care se aflau dușmanii săi. El căpătase nou ajutor dela Domnul Muntenesc și dela Skender, pașa Silistrei. În luna lui Februarie din anul 1617 Tomșa și Skender-pașa năvăliră în Moldova.

În fața acestui pericol Alexandru-vodă și cu ai săi se retrase iute la Hotin. Norocul nu părăsi încă de tot pe junele principe, căci în momentele cele mai critice se pomeni c'un ajutor proaspăt din Țara leșească; apoi strânse în grabă și câteva mii de Moldoveni sub steagurile sale; aduse, în fine, și câteva mii de cazaci cu leafă. În chipul acesta Alexandru izbuti a-și forma o armată ca de 10,000 de oameni. Când se apropiau înimicii de Hotin, Alexandru și Corecky ieșiră înainte și primiră lupta cu dâșli. Și să vezi minune! Ștefan Tomșa și Skenderpașa fură bătuiți și siliți a se retrage în fugă.

Tomșa însă nu voia să iasă din Moldova numai așa, fără nici o izbândă. În treacăt el găsi cu cale a da foc lașilor și a preface orașul în cenuse. După această faptă neomenească el fugi la Radu-vodă în Buzău.

Mai tot meritul biruinței repurtate asupra lui Skender și asupra lui Tomșa revenia viteazului principe Corecky. Cum putea deci Moviloae să nu se grăbească a da acestuia dorita recompensă, adică mâna fiicei sale? Corecky iubia cu devotament pe fiica cea mai tinără și poate și cea mai frumoasă a răposatului Eremla-vodă; Alexandrina încă nu-și poftia soț mai bun, decum era Corecky. La ce era deci să se mai amâne căsătoria?

Ea nici nu s'a mai amânat, ci s'a serbat în Hotin cu mari solemnități.

Terminându-se serbările de nuntă, Alexandru și Corecky își puseră oștirea în marș, ca să urmărească pe Tomșa în Țara românească și să răzbune arderea lașilor. Ei înaintară neîmpiedecați și din jaf în jaf până la Buzău. Radu-vodă și Tomșa ședeau încă la masă, de se ospătau, când li se aduse vestea, că inimicii se apropie de oraș. Văzând nevota, își luară amândoi catrafusele și abia, abia putură scăpa cu fuga. Leșii și Cazacii comandați de cei doi cumnați ocupară Buzăul fără nici o rezistență (împotrivire). Ei jefuiră orașul pe întrecute și se încărcară cu pradă de tot felul.

Intr'aceia Orhelenii apucaseră armele pentru a doua oară, silind astfel pe Alexandru și pe cumnatul său să se întoarcă lute din Țara românească. Corecky supuse în câteva zile pe rebeli și îi sili, în fine, să recunoască pe Alexandru ca Domn și să i se închine.

Ștefan Tomșa se retrăsese în Brăila, unde căuta nouă mijloace pentru redobândirea tronului Moldovei. Dar ce să vezi? Marele-vizir, care patronase până acum pe Tomșa, se întâmplă de căzu în disgrația Sultanului. Intr'una din zile Ștefan Tomșa se pomeni cu un pașă, trimis de împăratul, ca să-l ridice din Brăila și să-l porniască la Constantinopole. Iată ce sfârșit avură toate încercările și opintirile lui Tomșa! Acest om, care nu era mai puțin lacom de Domnie

decât bătrâna Moviloe, nici mai puțin ambițios, comise atâtea cruzimi spre a se ținea pe un tron, de pe care Sultanul ar fi putut să-l facă să se coboare printr'un singur semn cu mâna; el conjurase toate pericolele și ororile rășbotului civil și ale invasiunii asupra țării sale, spre a recâștiga o Domnie nesigură, nestatornică și cu totul atârânătoare de capriciile marelui despot din Țarigrad.

După depărtarea lui Tomșa, să fi văzut bucurie pe Movilești! Ei serbară acest eveniment cu tot felul de festine (bencheturi) și petreceri. Și cum se putea să nu-l serbeze astfel? Moviloe se credea acum ajunsă la ținta tuturor dorințelor ei; Alexandru nu mai vedea împrejurul său nici un rival, care să-l dispute tronul; Corecky se simțea foarte fericit, sperând, că de aci înainte va putea să trăiască în pace și în liniște cu aceea, pentru al cărei amor se expusese la atâtea pericole.

Nenorociiți de ei! Nu știau, nu le trecea prin minte, că o furtună grea plutește pe deasupra capetelor lor, tocmai în acele momente de bucurie...

Sultanul nu luase Domnia dela Tomșa cu scop de a o da lui Alexandru, precum credea văduva Bremei. El o dete lui Radul, Domnul Țării românești. Skender-pașa primi ordin să strămute pe Radu-vodă din Țargoviște la Iași.

Dar mai iacă și o altă lovitură pentru bieții Movileștii! Supremul comandant al armatei din Polonia provoacă pe toți ostașii poloni să iasă din Moldova, să se întoarcă în patrie și să nu mai serviască cu leafă la Alexandru. Unii au și urmat acestei porunci, dar cei mai mulți n'au voit să se miște de lângă Corecky. Pe de altă parte, din Polonia nimeni nu mai avea voie să treacă în Moldova ca soldat.

Radu-vodă Mihnea, înainte de a pleca cu Skender-pașa din Târgoviște, scrisese lui Alexandru să părăsească de bună voie Moldova, ca nu cumva să încapă în mâinile Turcilor. Scrisoarea lui Radu fu citită la curtea domnească din Iași; cuprinsul ei impresionă mult pe cei de pe lângă Alexandru. Mulți curteni dădeau D-lui înțeleptul și binevoitorul sfat, să facă cum îl învață Radu-vodă, cu atât mai vârtos, căci oștire destulă, spre a se împotrivi Turcilor, nu avea.

Dar baba cea ambițioasă și de D-zeu depărtată era cu totul de alte păreri: ea zicea, că scrisoarea lui Radu-vodă e o prefăcătorie și o înșelăciune; că Skender-pașa nu vine în Moldova ca inamic, ci ca amic al lui Alexandru. E probabil, că acest Turc scrisese Moviloaiei vre-un răvaș, în care ascundea adevăratele sale intențiuni, atribuindu-și altele, pe cari de loc nu le avea.

Fie cum va fi fost, — destul, că toți cei dela curtea din Iași trebuiră să se supună orbește voinței văduvei Doamne și să lucreze după cum le dicta dânsa. Nu se găsia pe semne nimenea, care să fi cutezat a înfrunta încăpățânarea femeii și a îndupleca pe Domn să nu se mai ia după vorbele dânsiei. Cu atât mai rău pentru casa lui Eremia Movilă!

În scurt timp Radu-vodă și Skender se aflau deja pe pământul Moldovei și înaintau înspre Iași. Cine era să le iasă înainte? De astădată Alexandru-vodă își pusese toată încrederea în Bucioc, într'un hoter moldovean, pe care-l expedă în grabă cu câțova oștire, ca să opriască în drum pe inimic. Dar Bucioc făcu altceva, cu totul altceva: el se încungiuură de 2000 de călăreți și trecu la inimic. Urâtă trădare! va exclama neștine. Așa e; dar apoi trădările încă își au motivele lor, adeseori foarte puternice și chiar plausible (de aprobat). Moviloae era deprinsă a se sprijini în străini și a desprețui pe boierii țării; ea nu-și aștepta nici odată binele și scăparea dela Moldoveni, ei totdeauna dela Poloni. Trebuie să presupunem, că Bucioc a voit să dea Doamnei o teribilă învățătură despre contrar! Dar poate, că lui i se făcuse și milă de biata țară și nu-l lăsa inima să o vază și de astădată în foc și pradă.

Era mare calamitate pentru Alexandru de a pierde 2000 de călăreți într'o situațiune

atât de desperată; el ar fi trebuit să vadă cu ochii și să pipăie cu mâinile slăbiciunea sa și neputința de a se apăra până în sfârșit. Dar ce putea sărmanul om? Nu era treaba lui de a lua hotărâri! el avea să asculte! Așa dară în deșert ar fi dorit Alexandru să fugă din lași cu un moment mai înainte, căci bătrâna Doamnă i-ar fi strigat teribilul și fatalul: *stăi pe loc!*

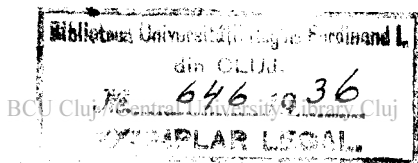
Intr'aceea Skender și Radul se apropiau în marșuri grabnice. Pericolul ajunsese la culme. Alexandru nu avea pe lângă sine decât vreo 6000 de oameni. Acum văzu și ambițioasa babă, că nu mai era încătrău; ea se învol a părăsi capitala. Alexandru apucă lute drumul spre Hotin, însoțit de mica sa oștire și de toată curtea din lași. Avantgarda armatei lui Skender se luă după fugari și-i ajunse aproape de Cotnar. Principele Samuil Corecky se opri și stete la luptă. El fu rănit de două săgeți în pulpa piciorului și la spate.

În ziua de 16 August Skender și Radul impresurară oastea și curtea lui Alexandru cu o armată de 20,000 de oameni. Ce erau să facă impresurații cu o mână dest ostași, ce erau să facă 6000 în contra a 20,000? Polonii fură încunjurați din toate părțile cu tunuri; aceste tunuri fură descărcate de câteva ori și secerară mulțime de oameni! Polonii au încercat să răspundă și ei din puștile tunuri

ce aveau; dară blefii oameni nu mai aveau nici bombe, nici iarbă. Un comandant polon, anume Tyszkiewicz, izbuti a sparge şirurile inamicilor cu 500 călăreţi din cei mai viteji şi a scăpa printr'o pădure din apropiere; o asemenea întreprindere ar fi cercat-o şi Corecky, dar nu mai putea să stea călare din cauza ranelor. Ne mai putând fi vorba de vreo luptă între cele două tabere atât de neegale, Corecky şi principesele se schimbară în haine, ca să nu poată fi recunoscuţi dintre ceilalţi captivi. După ce depuseră Polonii armele, Skender-paşa prinse numai decât pe bătrâna Moviloae şi pe fiii ei Alexandru şi Bogdan. Pe principesa Alexandrina, soţia lui Corecky, o luară nişte Tătari şi o duseră mai apoi la Cetatea-albă. Principele Corecky se strecurase printre ceilalţi captivi şi fusese dus cu dânşii la laşi; dar el fu recunoscut şi dat pe mâinile lui Skender-paşa, care-l expedă la Constantinopole, dimpreună cu soacră-sa şi cu cei doi cumnaţi.

Alexandru, Bogdan şi Elisabeta se turciră; — „Doamna — zice Miron Costin — a căzut după un agă Turc până la moartea ei“. Corecky fu aruncat în faimoasa temniţă Edicula, de unde scăpă apoi mai târziu. În cele din urmă şi Alexandrina scăpă din captivitatea Tătarilor şi se întoarse în Polonia, — dar ea nu trăi mult, sărmana.

Iată cum s'ă terminat această jalnică și grozavă tragedie; iată în ce prăpastie a fost prăvălită casa lui Eremia Movilă prin nebuniile văduvei Elisabeta! Apoi nenorocirile țării mai înșira-le vom oare? Să le treacă condeii nostru, căci, deși sunt atât de depărtate, totuș, ar putea să stoarcă lacrimi din ochii cetitorilor!...

Datorințele bunului român.

I. Ce este Asociațiunea „Astra” ?

Este cea mai mare și cea mai veche societate românească din Ardeal, pentru răspândirea culturii în sânul poporului român.

II. Ce a făcut și va face Asociațiunea ?

1. A ajutat în timpuri grele, cu *burse*, tinerii români la învățătură de carte și de meserii. — 2. A înființat o *bibliotecă centrală* în Sibiu. — 3. A înființat un *Muzeu* minunat, cuprinzând mai ales lucruri făcute de harnicele țărânce române, dar și alte celea. — 4. A ținut zeci de mii de *conferențe* populare la sate și la orașe. — 5. A înființat *cursuri pentru analfabeți* (neștiutori de carte). — 6. A înființat *bănci populare și cooperative*. — 7. A tipărit, în zeci și zeci de mii de exemplare, *cărți de învățătură și petrecere pentru popor*. — 8. Tipărește revista „*Transilvania*”. — 9. A înființat *despărțăminte, cercuri culturale, biblioteci populare* la sate. — 10. A ajutat construirea de *Case naționale*. — 11. Ajută tipărirea unei biblioteci pentru cărturarilor cu școală mai mare (de către Secțiile „*Astrei*” din Cluj).

III. Ce trebuie să facă orice Român bun ?

1. Să se *înserie membru* la Asociațiune (membru fondator 1000 Lei, membru pe viață 500 Lei, membrii activi 50 Lei). — 2. Cărturarilor cu știință de carte mai multă să aboneze revista „*Transilvania*” și să cumpere cărțile tipărite de Secțiile „*Astrei*”. Aceștia, și apoi lumea dela sate să cumpere broșurile din Biblioteca populară a „*Asociațiunii*” (fiecare coală de tipar de 16 pag. 1 Leu, 50 coale cu 800 pag. 50 Lei).

Să iubiți Asociațiunea „Astra” — cetitori români ai acestei cărți!

Dacă iubiți Asociațiunea aceasta, să știți că lucrați pentru propășirea noastră, a tuturor!

„Astra” vrea o țărâtime sănătoasă, deșteaptă, vrednică, cu gospodării înfloritoare, cu încrederea într'un viitor strălucit.

Calea „Astrei” duce spre mântuire!

Ultimele numere ale „Bibliotecii populare” sunt următoarele:

Nr. 215-216 *Dragostea-pârdalnică!* (Năravuri mulerești.) Comedie populară în 4 acte de *Iosif Gregor Tajovsky*. Tradusă din limba slovacă de *Libușa Monasterianu*.

Nr. 217 *Noroc și veselie!* („Măruța Sable” și alte schițe umoristice din viața poporului.) De *Nicolae Lupu*.

Nr. 218. *Calendarul pentru popor al Asociațiunii pe a. 1935*, întocmit de *Horia Petra-Petrescu*.

Nr. 219. *Povestiri istorice*. Din trecutul românesc al Clujului, de *Ion Filimon*.

Nr. 220. *Munți, animale și pământ*, de *Ioan Pop-Reteganul*.

Nr. 221. *Cântece oltenești*, adunate de *N. I. Dumitrașcu*.

Nr. 222. „*Stâlpii satului*”, teatru sătesc în 3 acte de *Petrea Doscălu*.

Nr. 223. *Calendarul pentru popor al Asociațiunii pe a. 1936*, întocmit de *Horia Petra-Petrescu*.

Nr. 224. *Moartea lui Asan*, povestire istorică de *Ioan Al. Lăpedatu*.